

Moral Leadership of the School of Martyr Qassem Soleimani: A Meta-Synthesis Research

Javad Pourkarimi ¹ | Zohre Alimardani ^{2*}

Research Paper

Received:
2023/10/01
Revised:
2024/02/23
Accepted:
2025/03/13
Published:
2025/06/18

ISSN: 2251-6980
E-ISSN: 2645-5234

Abstract

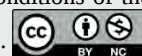
Imam Khamenei (may Allah have mercy on him) considers the school of martyr Soleimani to be consistent with the two elements of "truthfulness" and "sincerity." Truthfulness means what is mentioned in the noble verse "Among the believers are men who are true to what they have promised Allah," and "sincerity" is also mentioned in several verses of the Quran, including the noble verse "Say, 'I have been commanded to worship Allah, being sincere to Him in religion.'" On the other hand, His Highness paid special attention to the level of morality and spirituality in society in the Second Step of the Revolution statement. The four elements of truth, sincerity, morality, and spirituality as elements that the leadership emphasized prompted researchers to study the morality-oriented leadership of martyr Hajj Qassem Soleimani. The present study is applied in terms of its purpose and qualitative in terms of its data collection method, which was conducted using a meta-synthesis method and the data was analyzed using content analysis. The study population; texts related to the leadership of martyr Hajj Qassem include: statements by Ayatollah Khamenei (may Allah have mercy on him); articles published about him; manuscripts and memoirs of martyred comrades and other documents published in the database in the subject area of his moral leadership. The results of this study indicate that Hajj Qassem Soleimani's moral leadership can be divided into four dimensions: - individual morality with the components of monotheism, spirituality, and duty; - social morality with the components of trust, culture, and - analyzed group-organizational ethics with the components of motivation-oriented, excellence-oriented, communication-oriented, goal-oriented, and - international ethics including insight-oriented, diplomacy-oriented, authority-oriented, and civilization-oriented.

Keywords: Moral leadership; Jihadist management; Practical conduct; Martyr Qassem Soleimani.

DOR: 20.1001.1.22516980.1404.33.1.4.4

1. Corresponding Author: Associate Professor, Department of Educational Management and Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran. jpkarimi@ut.ac.ir
2. Master of Science in Educational Management and Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution Non-Commercial (CC-BY-NC) license.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۰۷/۰۹
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۲/۱۲/۰۴
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳/۱۲/۲۳
تاریخ انتشار:
۱۴۰۴/۰۳/۲۸شماره چاپی: ۶۹۸۰-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۲۳۴-۳۶۴۵

DOR: 20.1001.1.22516980.1404.33.1.4.4

۱. نویسنده مسئول: دانشیار، گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
jpkarimi@ut.ac.ir
۲. کارشناس ارشد رشته مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران.

این مقاله یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط و ضوابط مجوز (CC BY-NC) Creative Commons Attribution Non-Commercial توزیع شده است.

رهبری اخلاقی مکتب شهید قاسم سلیمانی: پژوهشی فراترکیب

جواد پورکریمی^۱ | زهره علیمردانی^۲

چکیده

امام خامنه‌ای^(مدظله)، مکتب شهید سلیمانی را منطبق با دو عنصر «صدق» و «اخلاص» می‌داند. صدق یعنی همان چیزی که در آیه شریفه «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ» و «اخلاص» هم در آیات متعدّد قرآن از جمله آیه شریفه «قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ» آمده است. از طرف دیگر معظم له در بیانیه گام دوم انقلاب به عیار اخلاق و معنویت در جامعه توجه ویژه‌ای داشتند. چهار عنصر صدق؛ اخلاص؛ اخلاق و معنویت به عنوان عناصری که رهبری بر آن تاکید داشتند محققین را بر آن داشت که رهبری اخلاق محور شهید حاج قاسم سلیمانی را مورد مطالعه قرار دهند. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها از نوع کیفی است که به شیوه فراترکیب اجرا و داده‌ها با استفاده از تحلیل مضمون، تحلیل شده است. جامعه مورد مطالعه؛ متون مرتبط با رهبری شهید حاج قاسم شامل: بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای^(مدظله)؛ مقالات منتشرشده در خصوص ایشان؛ دست‌نوشته‌ها و خاطرات هم‌زمان شهید و سایر اسناد و مدارک منتشرشده در پایگاه اطلاعاتی در حیطه موضوعی رهبری اخلاقی ایشان است. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که رهبری اخلاقی حاج قاسم سلیمانی را می‌توان در چهار بعد - اخلاق فردی با مؤلفه‌های توحیدمحوری، معنویت‌محوری، تکلیف‌محوری؛ - اخلاق اجتماعی با مؤلفه‌های اعتمادمحوری، فرهنگ‌محوری، ولایت‌محوری، مردم‌محوری؛ - اخلاق گروهی-سازمانی با مؤلفه‌های انگیزه‌محوری، تعالی‌محوری، ارتباط‌محوری، هدف‌محوری و - اخلاق بین‌المللی شامل بصیرت‌محوری، دیپلماسی‌محوری، اقتدارمحوری و تمدن‌محوری مورد تحلیل قرار داد.

کلیدواژه‌ها: رهبری اخلاقی؛ مدیریت جهادی؛ سیره عملی؛ شهید قاسم سلیمانی

مقدمه

این روزها در تمام محافل خبری دنیا، کارشناسان اهل فن از الگویی کارآمد در مدیریت نهادی با گستره بین‌المللی سخن می‌گویند که به عنوان یک استراتژیست نابغه، مکتب جدیدی را در عرصه بین‌المللی عرضه کرده است (عرب‌پور و مهدی‌زاده، ۱۴۰۱). البته بحث‌های زیادی در مورد اخلاق در رفتار رهبری و فرآیند تصمیم‌گیری صورت گرفته است (ارار و سایتی^۱، ۲۰۲۲)، چراکه انسان‌ها برای زندگی در مسیر درست و حرکت در جهت تعالی، نیازمند الگوهایی هستند که رفتارهای خود را بر آن‌ها انطباق دهند. به عبارت دیگر، صرف دانستن و آگاهی از درستی‌ها و نادرستی‌ها که از عقل و وحی به دست می‌آید، کافی نیست. اگر کسانی باشند که رفتار آن‌ها عین درستی و حقیقت باشد، این گونه افراد می‌توانند به عنوان الگوهای جاودانه بشریت مطرح شوند و رفتارشان سرمشق دیگر انسان‌ها قرار گیرد (جباری، ۱۳۹۴). در آموزه‌های دینی ما بر این نکته پیوسته تأکید می‌شود که مذهب بودن و تخلق به آداب معنوی و آراستگی جان و عمل به صفات و خصلت‌های اخلاقی نه تنها در کسب توفیق روزافزون در زندگی روزمره ضرورتی تام دارد بلکه با نتایج و ثمرات اخروی نیز قرین است. از آنجاکه سازمان و محیط کار، بخش عمده‌ای از اوقات زندگی ما را به خود اختصاص می‌دهد، باید درباره چگونگی نکات اخلاقی در این محیط، آگاهی کامل داشته باشیم؛ چراکه نگاه اخلاقی در عرصه سازمان و محل کار، علاوه بر رضایت خداوند، کامیابی بیشتر در رسیدن به اهداف سازمانی را نیز به همراه دارد (عزیزخانی و کیانی، ۱۴۰۰).

رهبری برای تمام سازمان‌ها جهت رسیدن به اهداف، مهم است و یک عامل کلیدی برای بهبود عملکرد سازمان محسوب می‌شود. موفقیت یا شکست سازمان وابسته به اثربخشی رهبری در تمام سطوح می‌باشد. رهبران از طریق رفتار اخلاقی، اعتماد و وفاداری پیروانشان را به دست می‌آورند، اهمیت اخلاقیات را به زیردستان خود منتقل می‌کنند، از پاداش و تنبیه برای تشویق رفتار مطلوب بهره می‌گیرند و به عنوان الگوهایی نقش اخلاقی، برای پیروان عمل می‌کنند (حسنی و همکاران، ۱۳۹۶).

1. Arar & Saiti

یکی از رویکردهای رهبری که بسیار مورد توجه قرار گرفته است و ضعف‌ها و کاستی‌های مشکلات مدل‌های سنتی رهبری را برطرف نموده، رویکرد رهبری اخلاقی است که در دهه پایانی قرن بیستم به طور جدی در ادبیات رهبری و مدیریت وارد شده است، چرا که رهبران اخلاقی به جای تاکید بر پیروی زیردستان، خدمت می‌کنند و به جای نمایش مهارت‌های خود، تمایل دارند ظرفیت‌های دیگران را توسعه دهند (گلشنی و عطایی، ۱۴۰۰). رهبری اخلاقی با ایجاد ارزش‌ها، آگاهی اخلاقی، اعطای اقتدار و مسئولیت به افراد، اتخاذ مدیریت مشارکتی و دموکراتیک و ایجاد جو سازمانی مناسب به منظور تحقق سلامت سازمانی، صداقت و قابل اعتماد بودن، سبب عمل کردن به ارزش‌ها و نگرش‌ها در رفتارهای کارکنان می‌شود (توتارو همکاران^۱، ۲۰۱۱، به نقل از کرمی و همکاران، ۱۳۹۵).

سبک رهبری شهید سلیمانی توانسته الگوی تازه‌ای از رهبری را در کشور ایجاد کند که مبتنی بر ارزش‌های بومی و داخلی است. بدیهی است که ملاک فوق‌العادگی سبک رهبری فرمانده‌ای چون حاج قاسم در برانگیختن دل‌ها، جسم او نبوده است. زیرا جسم او اکنون در بین ما نیست و البته رخنه محبت حاج قاسم از نوع قهرمان دوستی است که با رهبری اخلاقی^۲ موجب نزدیکی در دل‌های ما شده است.

شهید سلیمانی قبل از عملیات طریق‌القدس، در سخنرانی منتشر نشده ضمن اشاره به ابعاد معنوی و روحانی دفاع، شهادت را آرزویی می‌داند که همه عاشقان برای رسیدن به معشوقشان، برای رسیدن به هدفشان، این آرزو را انتخاب می‌کنند و این افتخار نصیب هر کس نخواهد شد، مگر افرادی که افتخار لقاءالله را داشته باشند. حاج قاسم، در این سخنرانی، خط مشی خود را اینگونه بیان داشته است: «تا دشمن را به خاک نسپاریم، نمی‌خواهیم از این مرز و از این خاک برگردیم، حتی اگر دست‌هایمان قطعه قطعه و پاهایمان تکه تکه شود. انشاءالله به یاری خدا در کربلاهای دیگر دشمن را سخت در خاک فرو خواهیم برد» (مزدآبادی، ۱۴۰۰).

با عنایت به اهمیت جایگاه رهبری در سازماندهی و هدایت سازمان در دستیابی به اهداف از یک طرف؛ همچنین با توجه به تاکید حضرت آیت‌الله خامنه‌ای^(زیدعزه) بر موضوع اخلاق و معنویت؛ سوالی که مطرح می‌شود این است که نحوه رهبری و هدایت اخلاقی حاج قاسم سلیمانی

1. Tutar et al

2. Ethical Leadership

به عنوان یکی از تاثیرگذارترین و موفق‌ترین فرماندهان دفاع مقدس و محور مقاومت؛ چگونه بوده و این رهبری اخلاقی از چه مولفه‌هایی تشکیل شده است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

رهبری و رهبری اخلاقی

رهبری^۱، موضوعی است که از دیرباز نظر توجه محققان و متخصصان را به خود جلب کرده است. در قرآن کریم آمده است: «هر گروه یا قومی بزرگ و چه کوچک نیازمند هدایت‌کننده و رهبری است.» (رعد، آیه ۷) پیامبر اسلام^(ص) فرموده اند: «دو گروه از امت هستند که اگر خوب باشند، امت ایشان، خوب خواهند بود و اگر بد باشند، امت ایشان نیز بد خواهند شد. گفتند: ای پیامبر خدا آن دو گروه چه کسانی هستند؟ فرمود: دانشمندان و زمامداران» (تحف العقول عن آل الرسول، ۱۳۶۳). به عبارتی ایشان دانشمندان را رهبران فکری مردم و زمامداران را رهبران اجتماعی و اجرایی تلقی نموده و از اهمیت این دو نوع رهبر در جامعه صحبت به میان آوردند. از طرف دیگر یکی از سبک‌های رهبری که در سال‌های اخیر به صورت جدی مورد توجه قرار گرفته است رهبری اخلاقی است.

اخلاق^۲ جمع خُلُق است. خُلُق به معنی قوا و سجایا و صفات درونی است که با چشم دل دیده می‌شود. در اصطلاح «اخلاق مجموعه صفات روحی و باطنی انسان است یا علمی است که از ملکات و صفات خوب و بد و ریشه‌ها و آثار آن سخن می‌گوید.» غربی‌ها هم از علم اخلاق تعاریف مختلفی ارائه داده‌اند، مثلاً «علم اخلاق عبارت است از بررسی در رفتار آدمی به آن گونه که باید باشد. یا مجموع قوانین رفتار که انسان به واسطه مراعات آن می‌تواند به هدفش برسد.» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۷). اخلاق از جمله موضوعاتی است که همواره با تفکر بشر وزندگی او تداوم یافته است. یکی از فصول مهم در اندیشه دینی توجه به اخلاقیات بوده است که در جهت ایجاد رابطه سازنده با دیگران از بنیادی‌ترین نیازهای روحی و روانی آدمی است. با توجه به تاثیر شگرفی که رهبران بر پیروان برجای می‌گذارد لذا جایگاه اخلاق در بین رهبران از اهمیت دوچندان برخوردار می‌باشد که اندیشه محققان داخلی و خارجی هم نمایان است.

1. leadership

2. Ethic

کو و همکاران^۱ (۲۰۱۸)، رهبری اخلاقی را به نمایش رفتار مناسب هنجاری از طریق اقدامات شخصی و بین فردی روابط، و ترویج چنین رفتاری به پیروان از طریق ارتباط دو طرفه که سبب تقویت در تصمیم گیری می شود تعریف کرده اند. از نظر ارنسون^۲ رهبری اخلاقی در حال تبدیل شدن به مهمترین ابزاری است که رهبران می توانند به وسیله آن بر افراد در سازمان و عملکرد سازمانی آنها تأثیر داشته باشند (میرکمالی و همکاران، ۱۳۹۶). رهبری اخلاقی طی سال های آغازین هزاره سوم میلادی به واسطه پیامدهای سازمانی، گروهی و فردی به شدت مورد توجه قرار گرفته است. در این نوع رهبری ارزش های اخلاقی پذیرفته شده برای همه نظیر عدالت، انصاف، صداقت و درستی، محور تمرکز و توجه هستند. یک مدیر یا سرپرست از طریق به نمایش گذاشتن اصول بر شمرده شده در کنار برقراری روابط انسانی و صمیمانه با کارکنان شیوه های رفع نیازهای انسانی و مشروع کارکنان و سازمان را در اجماعی هدفمند برای رسیدن به افق های رشد و تعالی فردی و جمعی گردهم می آورد. این نحوه عملکرد بدون تردید سلامت و امنیت بیشتری را در فضای سازمان حکمفرما خواهد نمود و عبارتی مدیران اخلاق گرا با رفتار خود، جو و فضای کاری مبتنی بر آرامش، امنیت و اطمینان خاطر را فراهم می کنند (آندراد و رامیرز^۳، ۲۰۱۹). یک رهبر مانند ناخدای یک کشتی است، رهبری یک کشتی به بیش از یک حس خوب نیاز دارد، ناخداهایی خوب دارای قطب نماهایی هستند که می دانند چطور از آن استفاده کنند (براون^۴، ۲۰۰۷؛ به نقل از رستمی و همکاران، ۱۳۹۷).

پیشینه پژوهش

ارار و سایتی (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «رهبری اخلاقی، معضلات اخلاقی و تصمیم گیری مدیران مدارس» نشان دادند که رهبری اخلاقی و رفتار اخلاقی اعضای مدرسه تنها بر ارزیابی و تفسیر ارزش های اجتماعی، درمان بهتر معضلات اخلاقی و افزایش تصمیم گیری اخلاقی تأثیر مثبت دارند. همچنین در هر دو مورد همبستگی مثبت بالایی با متغیرهای نقد اخلاقی، حساسیت و

1. Ko et al

2. Arnson

3. Andrade & Ramirez

4. Brown

فرهنگ و اخلاق مشاهده شد و ابعاد رهبری اخلاقی، راه‌های حل معضلات اخلاقی و شباهت‌های موجود بین دو فرهنگ را نشان می‌دهد.

هاشمی (۱۴۰۱)، در پژوهش خود با عنوان «الگوی رهبری شهید قاسم سلیمانی؛ از فرماندهی مقاومت تا شکل‌گیری مکتب سلیمانی» نشان داد که شهید سلیمانی، پایه‌گذار مکتبی شده که تداوم راهش را در سه سطح فردی، ساختاری و فرهنگی تضمین نموده است.

مقیم (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی» به ارائه الگوی فرایندی مبتنی بر عوامل زمینه‌ساز رهبری خالصانه، مختصات رهبری اخلاص‌مدار و دستاوردهای این نوع رهبری پرداخته است. در این الگو اجزای رهبری بر مبنای اخلاص در قالب نه مضمون فراگیر گروه‌بندی شده‌اند که هسته مرکزی آن که همانا رفتارهای خالصانه است، و به عنوان مهم‌ترین مضمون تأثیرگذار با مضمون‌های دیگر در تعامل است.

آونز و هکمن^۱ (۲۰۱۶) در پژوهش خود به تأثیر فروتنی رهبر بر عملکرد تیم پرداختند. نتایج این بررسی نشان داد زمانی که وقتی رهبران با فروتنی رفتار می‌کنند، پیروان رفتارهای متواضعانه ایشان را تقلید می‌کنند و یک فرآیند مشترک بین فردی (تواضع جمعی) ایجاد می‌گردد.

فعال گلشنی و عطایی (۱۴۰۰) در مطالعه خود با عنوان «طراحی مدل‌های سبک رهبری اخلاقی» دریافتند که رهبری اخلاقی در پنج بعد ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های موقعیتی، تصمیمات اخلاقی مدیران، نیاز به قدرت بازدارندگی و زمینه‌های اخلاقی قابل تبیین است.

ون و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیر رهبری اخلاقی بر رفتار نوآورانه کارکنان: نقش عزت نفس سازمان‌محور و مدیریت منعطف منابع انسانی» نشان داده‌اند که رهبری اخلاقی رابطه مثبتی با رفتار کاری نوآورانه کارکنان دارد.

رشوند و وجدانی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «اخلاق و رفتار شهید سلیمانی در ساحت‌های گوناگون زندگی» که با توجه به پنج ساحت زندگی (ساحت دینی - اعتقادی، ساحت زیستی - بدنی، ساحت اخلاقی، ساحت اجتماعی - سیاسی و ساحت اقتصادی) رفتار شهید به عنوان الگویی از زیست مؤمنانه و مجاهدانه تبیین شده است.

1. Owens & Hekma

علیمردانی و پورکریمی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «الگوی رهبری دیپلماسی - میدانی شهید قاسم سلیمانی مبتنی بر بصیرت انقلابی» که با روش تحلیل مضمون انجام شده است، دریافتند چشم‌انداز انقلابی به همراه ادراک و بصیرت والای شهید سلیمانی در راه خدمتگذاری خالصانه می‌تواند الگوی رهبری بی‌نظیری را رقم بزند که اسطوره ساز مقاومت در اذهان جهانیان باشد.

مرتضی‌نیا و خلیلی (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای با موضوع «اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی» به بررسی مؤلفه‌های اخلاق سیاسی و حکمرانی الهی در مکتب انسانی شهید سلیمانی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که بی‌اعتنایی به زخارف دنیوی، قانون‌گرایی، بصیرت، ترجیح منافع ملی بر منافع شخصی، رازداری، صبر و بردباری، اعتدال و انصاف، مردم‌داری و خدمتگزاری به مردم، مسئولیت‌پذیری و صداقت، از مؤلفه‌های اخلاق سیاسی در مکتب این شهید بزرگوار بوده است.

معظمی (۱۳۹۹) در مطالعه خود به «ارائه الگوی اخلاقی و اعتقادی مدیران از منظر شهید سلیمانی (با تکیه بر ویژگی‌های فرماندهان شهید)» پرداخته است. بر اساس این الگو دارای سه بعد می‌باشد. بعد اعتقادی: شامل روحیه دینی، عبودیت و سلوک عرفانی؛ بعد اخلاق فردی: شامل علم‌دوستی، توجه به فرهنگ، شخصیت کاریزماتیک و ایثار؛ بعد اخلاق اجتماعی: شامل اخوت دینی، تعامل اجتماعی و توجه به تعالی جامعه شناسایی و احصا شده است.

کریمی خویگانی (۱۳۹۹) در مطالعه خود با موضوع «رهبری معنوی و متواضعانه در مکتب تربیتی شهید سلیمانی» نشان داد رهبری معنوی بر پایه مؤلفه‌های امید، بینش، صداقت، عشق به هم نوع و چشم‌انداز، تفحص، تفکر، ادراک، ارزش‌گذاری و روحیه‌ای تیمی داشتن، احساس هدفمندی، معنا بخش در زندگی، قابلیت مدیریت اثربخش و افزایش معنویت در سازمان و رهبری متواضعانه بر پایه مؤلفه‌های شکسته‌نفسی، خاکی بودن، خودآگاهی، متعالی بودن، قضاوت عینی از خود، تقدیر از نقاط قوت دیگران، توانایی آموختن، پذیرش میان فردی، تنظیم عواطف دیگران تعریف می‌گردد.

عقیقی (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «تبیین نقش هوش اخلاقی بر مولفه‌های رهبری فروتنانه» دریافت که وجود هوش اخلاقی بالا در رهبران باعث می‌شود تا آنها نقاط قوت، ضعف‌ها و محدودیت‌های خود را درک کنند و تشخیص دهند که چقدر نیازمند به توانایی‌های دیگران

هستند. بر این اساس مدیران باید با تقویت توانایی خود در بخشش اشتباهات خویش و دیگران، اقرار به اشتباهات و شکست‌ها، اهمیت دادن به دیگران و عمل کردن مبتنی بر اصول و ارزش‌های اخلاقی، زمینه را برای بهبود اثربخشی افراد و همچنین مشارکت کارکنان در فرآیندهای سازمانی را فراهم آورند.

اصغری و هرندی (۱۳۹۹) نیز در پژوهش خود با عنوان «سنتز پژوهی مؤلفه‌های رهبری تحول-آفرین در مکتب شهید سلیمانی» به چهار مقوله: نفوذ آرمانی، انگیزش الهام بخش، ترغیب ذهنی و ملاحظات فردی در رهبری شهید اشاره و عنوان کردند که سردار شهید حاج قاسم سلیمانی را به عنوان الگوی بارز رهبر تحول‌آفرین در مدیریت می‌توان معرفی کرد.

جدول ۱. خلاصه‌ای از پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان	نویسندگان	سال
۱	رهبری اخلاقی، معضلات اخلاقی و تصمیم‌گیری مدیران مدارس	ارار و سائتی	۲۰۲۲
۲	تأثیر رهبری اخلاقی بر رفتار نوآورانه کارکنان: نقش عزت‌نفس سازمان محور و مدیریت منقطع منابع انسانی	ون و همکاران	۲۰۲۱
۳	الگوی رهبری شهید قاسم سلیمانی؛ از فرماندهی مقاومت تا شکل‌گیری مکتب سلیمانی	هاشمی	۱۴۰۱
۴	الگوی رهبری دیپلماسی - میدانی شهید قاسم سلیمانی مبتنی بر بصیرت انقلابی	علیمردانی و پورکریمی	۱۴۰۰
۵	اخلاق و رفتار شهید سلیمانی در ساحت‌های گوناگون زندگی	رشوند و وجدانی	۱۳۹۹
۶	اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی	مرتضی نیا و خلیلی	۱۳۹۹
۷	ارائه الگوی اخلاقی و اعتقادی مدیران از منظر شهید سلیمانی باتکیه بر ویژگی‌های فرماندهان	معظمی	۱۳۹۹
۸	رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی	مقیم	۱۳۹۹
۹	رهبری معنوی و متواضعانه در مکتب تربیتی شهید سلیمانی	کریمی خویگانی	۱۳۹۹
۱۰	سنتز پژوهی مؤلفه‌های رهبری در مکتب شهید سلیمانی	اصغری و هرندی	۱۳۹۹
۱۱	تبیین نقش هوش اخلاقی بر مؤلفه‌های رهبری فروتنانه	عقیقی	۱۳۹۸
۱۲	تأثیر فروتنی رهبر بر عملکرد تیمی	آونز وهکمن	۲۰۱۶

بررسی مطالعات گذشته نشان می‌دهد، اگرچه در خصوص سبک رهبری شهید سلیمانی پژوهش‌هایی انجام شده، ولیکن بیشتر به ارائه الگوی اخلاقی و فرماندهی سردار سلیمانی توجه شده است و تاکنون چه در مطالعات داخلی و چه در مطالعات خارجی، پژوهشی که با نگاهی جامع و با در نظر داشتن وجوه مختلف اخلاقی در ساحت‌های فردی و اجتماعی و بین‌المللی به ارائه الگوی رهبری اخلاقی و به ویژه با روش فراترکیب (و سنتز مولفه‌ها) موضوع رهبری اخلاقی این شهید بزرگوار مغفول مانده است. از این رو توجه به سیره رهبری اخلاقی شهید سلیمانی در دوران فرماندهی ایشان (در دفاع مقدس و محور مقاومت) به عنوان یک مکتب الگوساز بسیار حائز اهمیت بوده و سیره رهبری این شهید عزیز این قابلیت را دارد تا از تاثیرات مثبت آن در اجرای بهینه عملکرد رهبران و فرماندهان استفاده شود و باعث الگوگیری دیگر فرماندهان و مدیران در سبک زندگی شخصی و سبک زندگی سازمانی در مواجهه با مسائل خواهد شد.

روش پژوهش

نوع پژوهش بر اساس هدف، کاربردی و بر اساس شیوه گردآوری داده‌ها توصیفی-تحلیلی (اسنادی) بر پایه روش فراترکیب است. در این روش با فراهم کردن نگرشی نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف به کشف موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد. الگوی مورد استفاده در پژوهش حاضر الگوی سندلوسی و باروسو^۱ (۲۰۰۷) می‌باشد که شامل ۷ مرحله زیر است:

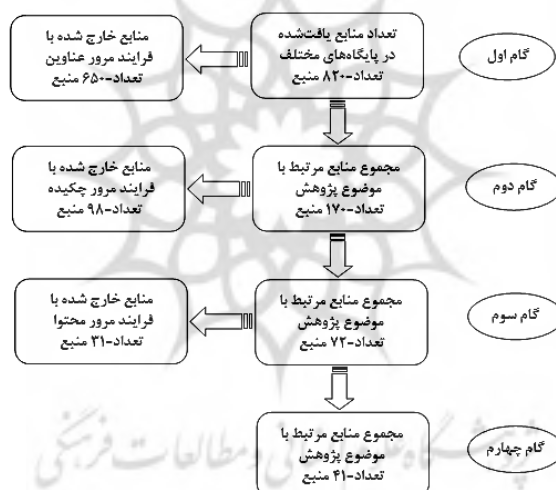

شکل ۱. مراحل انجام روش فراترکیب (سندلوسی و باروسو، ۲۰۰۷)

گام اول: تنظیم سوالات پژوهش: اولین مرحله از فراترکیب، مجموعه‌ای از سوالات پژوهشی است که در این مقاله، به تبیین سبک رهبری اخلاقی در سیره عملی شهید سلیمانی، پرداخته

1. Sandelowski & Barroso

می‌شود. **گام دوم:** مرور ادبیات به صورت نظام‌مند: در پژوهش حاضر منابع موردنظر از طریق پایگاه‌های داده، مجلات، کنفرانس‌ها و موتورهای جستجو جمع‌آوری شده است. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه مطالعات دست‌یافتنی در زمینه رهبری شهید سلیمانی در محیط‌های کاری به‌دست آمده از پایگاه‌های اطلاعاتی سیویلیکا^۱، مگیران^۲ و گوگل اسکالر^۳ است. **گام سوم:** جست‌وجو و انتخاب مقاله‌های مناسب: پارامترهای متفاوتی مانند: عنوان، چکیده، محتوا و دسترسی برای انتخاب مقاله‌های مناسب منبع یافت شده است که به‌دقت تعداد ۸۲۰ مورد مقاله از نظر محتوا و کیفیت روش پژوهش، ارزیابی شده است. در این مرحله مشخص شد کدام یک متناسب با سؤالات پژوهش است؛ بنابراین مقالاتی که با سؤالات ارتباط نداشتند، کنار گذاشته شدند و در نهایت مرتبط‌ترین منابع برای پاسخ به سؤال پژوهش استخراج شد.

شکل ۲. الگوریتم انتخاب منابع نهایی

گام چهارم: استخراج اطلاعات متون: در سراسر فراترکیب، پژوهشگر به طور پیوسته منابع منتخب و نهایی شده را به منظور دستیابی به یافته‌های درون محتوایی، چندین بار مرور می‌کند پس از گردآوری و بررسی داده‌های مورد نیاز، آن‌ها را به صورت واحدهای معنایی مشخص دسته‌بندی می‌-

1. <https://civilica.com>
 2. <https://www.magiran.com>
 3. <https://scholar.google.com>

کنند (پرداختچی و صباغیان، ۱۳۹۸). نتایج اطلاعات مقاله‌ها و منابع بر اساس مرجع مربوطه اجزای هماهنگی در جدول شماره ۲ طبقه‌بندی شده است.

جدول شماره ۲. مطالعات انجام‌شده پیرامون سبک رهبری شهید سلیمانی

کد	پژوهشگر	سال	یافته‌های پژوهش
۱	انجم شعاع	۱۴۰۱	طینت پاک، بزرگواری و مهرورزی، ساده‌زیستی، کیاست، تدبیر و تفکر انقلابی، خردورزی، بلندنظری، ولایت‌مداری، فهم و تحلیل و دانش تخصصی، عزم و اراده، شجاعت و صلابت
۲	کلاتری	۱۴۰۲	تشکیل یک نیروی جهادی چندملیتی برای عمق‌بخشی دفاعی در فرامرزها. ایجاد شبکه‌های بومی از نیروهای محلی با هدف بازدارندگی و دفاع از کشورهای دوست
۳	مداحیان و منوچهری	۱۴۰۱	ویژگی‌های فردی و رفتاری منبعث از تربیت اسلامی، ویژگی فرماندهی و راهبری مدیریتی، ویژگی دشمن‌شناسی و توان تاثیرگذاری بر سیاست بین الملل، شهادت طلبی
۴	اصغری	۱۴۰۱	انگیزش الهام‌بخش، ملاحظات فردی، نفوذ آرمانی، ترغیب ذهنی
۵	قرباغی و ازگلی	۱۳۹۹	مهرورزی با مردم، تکلیف‌گرایی، تخلق به ارزش‌های الهی، تمرکز بر مأموریت، معنویت فردی، شخصیت با صلابت، پرورش کارکنان، داشتن آرمان متعالی، اخلاص در عمل، بصیرت زیاد
۶	بیک خورمیزی و همکاران	۱۴۰۰	اخلاص، داشتن آرمان متعالی، پرورش کارکنان، شخصیت با صلابت، معنویت فردی، تمرکز بر مأموریت
۷	مقیم	۱۳۹۹	ایمان به خدا، جهاد با نفس، ولایت‌مداری، حرکت جهادی
۸	علیمردانی و پورکریمی	۱۳۹۹	توکل بر خدا، ولایت‌مداری، سخت‌کوشی، دشمن‌شناسی، تفکر راهبردی، مردمی بودن، مسئولیت‌پذیری، شجاعت در نبرد، نرسیدن از خطر، حضور مستمر در جبهه‌های نبرد
۹	کریمی خویگانی	۱۳۹۹	خاکی بودن، خودآگاهی، متعالی بودن، قضاوت عینی از خود، تقدیر از نقاط قوت دیگران، توانایی آموختن، پذیرش میان فردی، تنظیم عواطف دیگران
۱۰	اصغری و جعفری	۱۳۹۹	نفوذ آرمانی، انگیزش الهام‌بخش، ترغیب ذهنی، ملاحظات فردی

جدول شماره ۲. مطالعات انجام شده پیرامون سبک رهبری شهید سلیمانی

کد	پژوهشگر	سال	یافته‌های پژوهش
۱۱	قرا باغی و ازگلی	۱۳۹۹	مهرورزی با مردم، تکلیف‌گرایی، تخلیق به ارزش‌های الهی، تمرکز بر مأموریت، معنویت فردی، شخصیت باصلابت، پرورش کارکنان، داشتن آرمان متعالی، اخلاص در عمل، بصیرت زیاد
۱۲	معظمی گودرزی	۱۳۹۹	روحیه دینی، عبودیت و سلوک عرفانی. علم‌دوستی، توجه به فرهنگ، شخصیت کاریزماتیک، ایثار، اخوت دینی، تعامل اجتماعی، توجه به تعالی جامعه
۱۳	روح الهی	۱۴۰۰	ایجاد اضطراب محرک با توسل به جنبه‌های الهام‌بخش، درک نیازها و علائق مخاطب و همراهی با آن، جلب محبت و مهرورزی، مدیریت و تصمیم‌گیری مشارکتی، مردم‌باوری و تعامل سازنده با طیف‌های گوناگون مردم
۱۴	علیمردانی و پورکریمی	۱۴۰۰	هدفمندی، توانمندی فردی، تفکر راهبردی، رویکرد مشارکتی، نرمش قهرمانه، مدیریت میدانی، هوش دیپلماسی، چشم‌انداز انقلابی
۱۵	جلیلیان	۱۳۹۹	دین‌مداری، ولایت‌مداری، وحدت‌گرایی اسلامی، حکمرانی خدامحورانه، اقتدار نظامی و دفاعی
۱۶	شیرازی و همکاران	۱۳۹۹	سنجیدگی و تدبیر در امور، سادگی و صفا، مردمی‌بودن، آرامش و طمأنینه، خوش‌خویی، ارتباط عمیق با خانواده و درک عمیق از حقیقت دنیا و آخرت
۱۷	رشوند و وجدانی	۱۳۹۹	خدا‌باوری و خدامحوری، ولایت‌پذیری، مسئولیت‌پذیری، کار و تلاش، اجتناب از اتلاف وقت و استفاده از فرصت‌ها، محبت، صبر، خوش‌خویی، شجاعت، اخلاص و احترام به اعضای خانواده
۱۸	غلام‌پور و همکاران	۱۳۹۹	محرومیت‌زدایی در کنار بُعد نظامی، قدرت دیپلماسی، ایجاد تمدن بین‌المللی، اقتدار در برابر دشمن، روحیه مشورت‌پذیری از نیروها، متواضع و مهربان در برابر مردم، مجاهدت خستگی‌ناپذیر
۱۹	نصیری و همکاران	۱۴۰۱	اخلاص و ساده‌زیستی در حوزه شخصیتی، ایمان و معنویت در حوزه اعتقادی، ولایت‌مداری، دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی (بصیرت انقلابی) در حوزه سیاسی، مردم‌دوستی و مردم‌یاری
۲۰	تولایی و	۱۳۹۹	توسل به خدا و اولیای الهی، پیروی از دستورات شرع مقدس، توکل،

جدول شماره ۲. مطالعات انجام شده پیرامون سبک رهبری شهید سلیمانی

کد	پژوهشگر	سال	یافته‌های پژوهش
	همکاران		صبر و بردباری، تقوا، دعا و مناجات، اخلاص، ولایت‌مداری، فروتنی، بینش بالا، تهجد و نماز شب، جامعیت شخصیت، سیاست‌باز نبودن، ظاهر و باطن یکسان، ارتباط با بزرگان اهل معنا، احترام به والدین. احقاق حقوق مظلومان، تمدن‌سازی، رعب و وحشت در دل دشمنان، مجاهدت و جهاد در راه خدا
۲۱	رفیعی و عبدیان	۱۳۹۹	خدامحوری، تعبد و اخلاص، اخلاقی بودن، شجاعت، روحیه مقاومت، ولایت‌مداری، شهادت‌طلبی، گذشت و ایثار، فروتنی و ساده زیستی، شخصیت فوق‌العاده تأثیرگذار (کارزماتیک)، اعتمادبه‌نفس، مثبت اندیشی، چابکی، هوش هیجانی بالا، سازمان‌دهی رفتاری مناسب. فرامرزی بودن، روحیه همدلی داشتن، مردمی بودن، فارغ از هر جناح سیاسی بودن، شوخ‌طبعی، قابل قبول و قابل احترام بودن جمعی، مهارت مذاکره، دستگیری از نیازمندان
۲۲	پهلوان شریف و کاظمی	۱۳۹۹	شایستگی‌های شخصیت معنوی، فضایل اخلاقی، شخصیت قوی و تأثیرگذار؛ روحیه جهادی در کارها، نگاه راهبردی، انسان‌مدار بودن؛ انقلابی بودن، شخصیت جامع‌الاطراف داشتن، مردم‌داری، مسئولیت‌پذیری، جذب حداکثری، اقدام فراتر از مرزها
۲۳	حسنی تبار	۱۴۰۰	استقامت و حماسه‌آفرینی، اطاعت الهی، ولایت‌پذیری
۲۴	فاضلی، پاک‌سرشت	۱۳۹۹	تدبیر شجاعت، الگوپذیری، ولایت‌مداری، بصیرت، مردم‌داری، ساده زیستی
۲۵	دولت پسندی	۱۳۹۹	توجه به خدا و اخلاص در عمل، دین‌مداری، اخلاق‌مداری، بصیرت و نبوغ نظامی، تصمیم‌گیری بر مبنای خرد، فرامرزی بودن، شایسته‌سالاری، سعه‌صدر، مردمی بودن، عمل‌گرا بودن، شجاع، متعهد، ولایت‌مداری، نظم و قانون‌گرایی، شهادت‌طلبی، روحیه سلحشوری، سنجیدگی و تدبیر در امور
۲۶	حسین‌زاده	۱۳۹۹	روحیه ایثارگری، کار و تلاش مضاعف، مسئولیت‌پذیری، وجدان کاری، شجاعت و قاطعیت در امور، خودباوری، از جنس مردم بودن، قناعت، ساده زیستی، حسن خلق

جدول شماره ۲. مطالعات انجام شده پیرامون سبک رهبری شهید سلیمانی

کد	پژوهشگر	سال	یافته‌های پژوهش
۲۷	کاردار پور و همکاران	۱۳۹۹	اخلاق رهبری، توجه به سوابق افراد، ارتباطات اجتماعی، تخصص‌گرایی، خودسازی، دشمن‌شناسی، بصیرت، اجتناب از شتاب‌زدگی، اطاعت و ولایت‌پذیری، نظارت بر قضات، مردم‌گرایی، پرهیز از غرور و خودپسندی، شناخت جامعه، رازداری، مدیریت مشارکتی
۲۸	حسنی مقدم و همکاران	۱۳۹۹	در سطح فردی، شامل: ابعاد معنوی، شخصیتی و آگاهی و هوشمندی در سطح اجتماعی دربرگیرنده: ابعاد مردم‌دوستی و مردم‌یاری، نفوذ، تأثیرگذاری و تعاملات اجتماعی و در سطح سازمانی شامل: خط‌مشی مدیریتی و فرماندهی و مهارت منابع انسانی
۲۹	امید	۱۳۹۹	شجاعت، تواضع و فروتنی، بی‌تعلقی به دنیا، و سخت‌کوشی، ولایت‌مداری، روحیه انقلابی، احیای انقلاب، احیای یاد و خاطره شهدا، پرورش نیروی انسانی، وحدت‌آفرینی در جامعه و خنثی کردن نقشه آمریکا در منطقه
۳۰	قاسمی و عسکری	۱۴۰۰	اخلاص، وحدت‌گرایی، حفظ منافع ملی
۳۱	حبیبی و لک زایی	۱۴۰۰	الهام‌بخش روحیه انقلابی و جهادی؛ رفتارهای هوشمندانه؛ شکننده حصار تحریم‌ها؛ مقتدر؛ فرماندهی مهربان؛ مجاهدت‌های گمنام؛ اخلاص و توکل، دارا بودن مؤلفه‌های قدرت نرم متعالیه، جاذبه، هیبت، شکوه، منزلت، خیرخواهی، زیبایی، الگویی مطلوب در تولید، بازتولید و تکثیر کوثری سرمایه نرم اجتماعی و تبدیل آن به قدرت نرم
۳۲	رنجبریان	۱۳۹۹	روحیه انقلابی، وحدت‌آفرینی بین مسئولان، مسئولیت‌پذیری
۳۳	باقری دولت‌آبادی	۱۴۰۰	شهادت‌طلبی؛ شجاعت و شهامت؛ اخلاص و دین‌داری؛ آینده‌نگری؛ تکلیف‌گرایی؛ اخلاق‌مداری، خدمت‌رسانی به محرومان، دشمن‌شناسی و تمرکز بر هدف
۳۴	بابائی طلا تپه	۱۳۹۹	اصل خدا‌باوری و یقین به وحدانیت او، تفکر راهبردی ولایی، آخرت‌نگری، التزام عملی به دین، اخلاص در گفتار و عمل، روحیه جهادی و انقلابی‌گری، صبر الهی، مدیریت دینی، ادب اسلامی انسانی (الهی)، ولایت‌مداری (ولی‌فقیه)، عشق به خدا و دیدار او، تصمیم‌گیری راهبردی

جدول شماره ۲. مطالعات انجام شده پیرامون سبک رهبری شهید سلیمانی

کد	پژوهشگر	سال	یافته‌های پژوهش
			ولایی
۳۵	نیک پور	۱۴۰۰	اخلاص؛ مجاهدت برای گمنامی، ولایت‌پذیری، جامعیت ابعاد، حریت و آزادگی، قدرت تدبیر و منطق استوار، مردم‌داری و عشق به مردم، تکلیف‌گرایی، جهان‌نگری
۳۶	سلیمان‌زاده	۱۴۰۰	ایمان سرشار، صبر، تقوا، حلم، ایثار، جود، قناعت، اعتماد به نفس، عبادت، زهدات، پرکاری، خستگی‌ناپذیری شهادت و شهادت
۳۷	سلطانی	۱۴۰۰	مهرورزی، تعاون و همدلی، امر به معروف و نهی از منکر، سامان‌دهی امور، تحکیم باورهای دینی به‌ویژه آموزه امامت، ایجاد ارتباط و پیوند عاطفی مطلوب در انسان‌های مسلمان، ایجاد اعتماد عمومی ناشی از تقویت ارزش‌ها و پایبندی به قواعد اخلاقی
۳۸	میر بها	۱۴۰۰	ولایت‌مداری و بصیرت، خدا‌باوری و حق‌طلبی، برافراشتن پرچم مقاومت و مجاهدت، دفاع از ایران پرگهر و همسایگان آن، دشمن‌شناسی و شکست دادن متجاوزان، تکفیری‌ها و داعشی‌ها، رسواسازی اشرار جهانی
۳۹	نصرت خوارزمی	۱۴۰۱	توانمندسازی فردی، تفوق آرمان‌های فراملی، دغدغه جامعه جهانی، رعایت سلسله‌مراتب در ارکان مقاومت، تأثیرات سازنده و بلندمدت اجتماعی و سیاسی مقاومت
۴۰	طلائی و همکاران	۱۴۰۱	اخلاص، تواضع، اهتمام به مطالعه، مربیگری
۴۱	منظری و نوری	۱۴۰۱	ایمان به خدا، جهاد با نفس، حرکت جهادی

گام پنجم: تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی: در طول تجزیه و تحلیل، پژوهشگر موضوعاتی را جست‌وجو می‌کند که در میان مطالعه‌هایی موجود در فرا ترکیب پدیدار شده‌اند. این مورد به‌عنوان «بررسی موضوعی» شناخته می‌شود. به‌محض این‌که موضوع‌ها شناسایی و مشخص شدند، بررسی‌کننده یک طبقه‌بندی را شکل می‌دهد و طبقه‌بندی‌هایی مشابه و مربوط را در موضوعی قرار می‌دهد که آن را به بهترین گونه توصیف می‌کند. موضوع‌هایی اساس و پایه‌ای را برای ایجاد «توضیحات»، مدل‌ها و

تئوری‌ها یا فرضیات «کاری ارائه می‌دهند (سندولسکی و باروسو^۱؛ ۲۰۰۷) در این پژوهش، ابتدا همه عوامل استخراج شده از مطالعات پیشین در مفهومی مشابه دسته‌بندی شده‌اند و سپس پژوهشگر طبقه بندی‌های مشابه و مربوط را در موضوعی قرار می‌دهد که آن را به بهترین گونه توصیف می‌کند. موضوع‌ها اساس و پایه‌ای را برای ایجاد توضیحات، مدل‌ها و تئوری‌ها یا فرضیات کاری ارائه می‌دهند. در پژوهش حاضر، ابتدا تمام عوامل استخراج شده از مطالعه‌ها به عنوان مؤلفه‌ها در نظر گرفته شده و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها را در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی کرده تا به این ترتیب مفاهیم پژوهش شکل داده شود (قوره جلی و همکاران، ۱۳۹۸).

گام ششم: کنترل کیفیت: منظور از اعتبار در پژوهش کیفی، مفاهیمی نظیر دفاع‌پذیری، باورپذیری، تصدیق‌پذیری و بازتاب‌پذیری نتایج پژوهش صورت گرفته است. در روش فراترکیب، محققان رویه‌های زیر را برای حفظ کیفیت در مطالعه خود در نظر گرفته‌اند: در سراسر پژوهش، محققان اعتباریابی و کنترل کیفیت را توسط معیار قابل قبول بودن و با مطالعه مقالات و استاد طی دوماه؛ انتقال‌پذیری را با انتخاب مقاله مناسب در حیطه رهبری اخلاقی، قابلیت اطمینان را با ثبت و ضبط جزئیات و معیار تائیدپذیری با رسیدگی و بازبینی مداوم انجام دادند.

گام هفتم: ارائه یافته‌ها: در این مرحله از روش فراترکیب، یافته‌های حاصل از مراحل قبل، ارائه می‌شود. طی مراحل این پژوهش و در نتیجه ترکیب یافته‌ها، تعداد ۴۱ مقاله از ۸۲۰ مقاله مورد مطالعه در این زمینه مورد جست‌وجو قرار گرفت. در نهایت تمام مؤلفه‌های به دست آمده از پژوهش‌های داخلی ذیل ۴ مؤلفه اصلی و ۱۵ مؤلفه فرعی دسته‌بندی گردید که در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رهبری اخلاقی در سیره عملی شهید حاج قاسم سلیمانی بر اساس مطالعات انجام شده در ۴ بعد اصلی (مضامین فراگیر) طبقه‌بندی شدند که شامل: الف) اخلاق فردی، ب) اخلاق اجتماعی، ج) اخلاق گروهی - سازمانی، و در نهایت د) اخلاق بین‌المللی قابل ارائه است. همچنین این ۴ بعد در ۱۵ مؤلفه فرعی (مضامین سازنده) نیز ارائه می‌شود که در جدول زیر مشخص شده است:

1. Sandelowski & Barroso

جدول شماره ۳. یافته‌های پژوهش بر اسای منابع تحلیل شده در فراترکیب

مضامین فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه	کد منابع	مضامین پایه	فراوانی مضامین سازمان دهنده
بعد اخلاق فردی	توحید محوری	اطاعت الهی، ایمان به خدا، تخلیق به ارزش‌های الهی، توسل به خدا و اولیای الهی، حق‌طلبی، عشق به خدا، توجه به خدا؛ توکل بر خدا؛ خدا باوری و خدا محور، حکمرانی خدا محورانه	r8,r12,r9,r11,r15,r7,r14,r17,r34, r21,r20,r19,r41,r25,r28,r31	۱۶	۵۵
	معنویت محوری	مقتدر و مهربان، معنویت فردی، طینت پاک، فروتنی، عبودیت، صبر و تقوا، روحیه دینی؛ سلوک عرفانی، اخلاص در عمل، اخوت دینی، ادب اسلامی، آرامش و طمأنینه، ایمان و معنویت، بی‌تعلقی به دنیا، بینش بالا، پرهیز از غرور، تخصص گرایی، دانش و فهم، تهجد و نماز شب، پیروی از دستورات شرع مقدس، ساده زیستی، تواضع، خردورزی، جهاد با نفس، اعتماد به نفس، هیبت و شکوه، شجاعت و شهامت، علم دوستی، سادگی و صفا، خودباوری،	r5,r19,r36,r18,r31,r1,r20,r29,r17,r23, r34, r12,r15 r25r19,r37,r20,r21,r30, r18,r27 r26, r25,r40,	۲۲	

جدول شماره ۳. یافته‌های پژوهش بر اسای منابع تحلیل شده در فراترکیب

مضمین فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه	کد منابع	مضمین فراوانی سازمان دهنده
	تکلیف محوری	بلندنظری، رازداری، حریت، حلم، خودسازی، درک عمیق از حقیقت دنیا و آخرت، دعا و مناجات، دین‌مداری، ایثار		
		پایبندی به ارزش‌ها، نظم، هوشمندی، رفتار هوشمندانه، ملاحظات فردی، شایسته‌سالاری، شخصیت باصلابت، رعایت سلسله مراتب، شخصیت تأثیرگذار، توانایی بالا در آموختن، اهتمام به مطالعه، توانمندی فردی، اجتناب از اتلاف وقت، اجتناب از شتاب‌زدگی، تکلیف‌گرایی، دغدغه‌مندی، احترام به حقوق والدین، استفاده از فرصت‌ها، کار و تلاش، مسئولیت‌پذیری، حضور مستمر در جبهه‌های نبرد، استقامت و حماسه‌آفرین، عزم و اراده، خستگی‌ناپذیری، پرکاری، پای بندی به قواعد	r5,r24,r37,r25,r28,r32,r39,r8,r17,r22,r23,r1,r18,r16,r31,r36,r33,r29	۱۸

جدول شماره ۳. یافته‌های پژوهش بر اسای منابع تحلیل شده در فراترکیب

مضامین فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه	کد منابع	فراوانی مضامین پایه	فراوانی مضامین سازمان دهنده
بعد اخلاق گروهی - سازمانی	انگیزه محوری	انگیزش الهام‌بخش، نفوذ آرمانی، تاثیرگذاری، انگیزش و ترغیب ذهنی، جاذبه، ایجاد اضطراب محرک با توسل به جنبه‌های الهام‌بخش تقدیر از نقاط قوت دیگران	r3,r9,r10, r21, r13,r4,r6,r31,r28	۹	۴۶
	تعالی محوری	داشتن آرمان متعالی، چشم‌انداز انقلابی، تفکر انقلابی، قضاوت عینی از خود، پرورش کارکنان، پرورش نیروی انسانی، تعاون و همدلی، احسان، توجه به تعالی جامعه، وفاداری به آرمان جهانی	r1,r5,r6,r9,r12,r14,r19, r22,r29,r32, r37,r28,r36	۱۳	
	ارتباط محوری	فرماندهی، توجه به سوابق افراد، درک نیازها و علائق مخاطب و همراهی با آن، روحیه مشورت پذیری از نیروها، مدیریت دینی، مدیریت و تصمیم‌گیری مشارکتی، مهارت منابع انسانی، ارتباط عمیق با خانواده، پذیرش میان فردی	r16,r27,r37,r20,r18,r38, r24,r13,r3,r28,r31,r33	۱۲	
	هدف	هدفمندی، داشتن خط‌مشی	r3,r14, r16,r15,r21,r22,r25,r2	۱۲	

جدول شماره ۳. یافته‌های پژوهش بر اسای منابع تحلیل شده در فراترکیب

مضامین فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه	کد منابع	مضامین پایه	فراوانی مضامین سازمان دهنده
	حوری	مدیریتی، سامان‌دهی امور، سنجیدگی و تدبیر در امور، عمل‌گرایی، تمرکز بر مأموریت، وحدت‌آفرینی، تاثیرات سازنده	9,r30, r37,r32,r39		
مضامین پایه	اعتماد محوری	وجدان کاری، اعتماد عمومی، آگاهی و هوشمندی، جامعیت، حفظ منافع ملی، شناخت جامعه	r20,r26, r21, r31,r22,r24	۶	۵۰
	فرهنگ محوری	احیای یاد شهدا، احیای انقلاب، توجه به فرهنگ، شهادت‌طلبی، مجاهدت، مجاهدت برای گمنامی	r19,r12,r18,r25,r20,r31,r3,r21	۸	
	ولایت محوری	ولایت‌پذیری، روحیه انقلابی، پیروی از ولایت، ولایت‌مداری در حوزه اعتقادی	r1,r7,r8,r15,r17,r19,r20,r21,r22,r25,r27,r29,r31,r32,r34,r35	۱۶	
	مردم‌محوری	اخلاق‌مداری، روحیه جهادی، حرکت جهادی، ارتباط با بزرگان اهل معنا، ارتباطات اجتماعی، امر به معروف و نهی از منکر، ایجاد ارتباط و پیوند عاطفی بین مردم، تعامل اجتماعی، تعامل سازنده با طیف‌های گوناگون مردم،	r2,r5, r7, r8, r11,r12,r16,r13,r25,r22,r23,r26,r27,r28,r31,r34,r35,r37,r39,r41	۲۰	

جدول شماره ۳. یافته‌های پژوهش بر اساس منابع تحلیل شده در فراترکیب

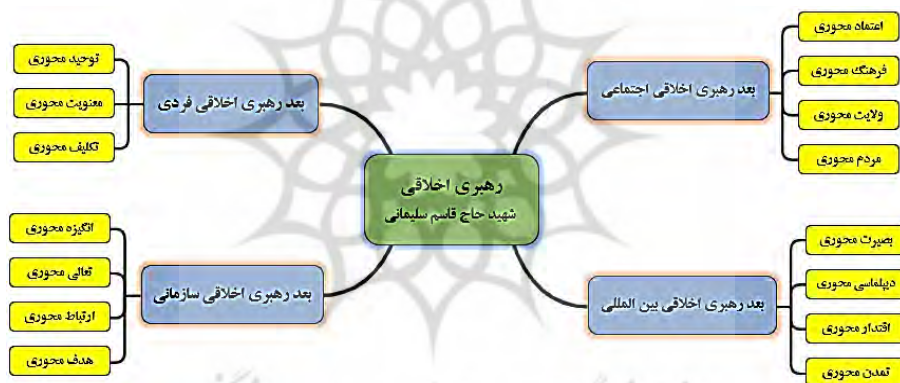
مضامین فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه	کد منابع	مضامین فراوانی	مضامین سازمان دهنده
		متواضع و مهربان در برابر مردم، محرومیت‌زدایی، خاکی بودن، خیرخواهی، مردم‌باوری، مردمی بودن، مهرورزی با مردم، تنظیم عواطف دیگران			
عقل‌انگیزی بین‌المللی	بصیرت محوری	آینده‌نگری بین‌المللی، دشمن‌ستیزی (بصیرت انقلابی) در حوزه سیاسی، بصیرت؛ نگاه راهبردی، وحدت‌گرایی اسلامی، جهان‌نگری، تفکر راهبردی، تصمیم‌گیری راهبردی-ولایی	R8, r14, r22, r19, r34, r25, r27,	۷	
	دیپلماسی محوری	به‌کارگیری مؤلفه‌های قدرت نرم، سرمایه نرم اجتماعی، هوش دیپلماسی، قدرت دیپلماسی	r2, r31	۲	۱۹
	اقتدار محوری	نرمش قهرمانه، اقتدار در برابر دشمن، اقتدار نظامی و دفاعی، دفاع از کشور ایران و کشورهای همسایه، رسواسازی اشرار جهانی، رعب و وحشت در دل دشمن، شکننده حصار تحریم‌ها،	r2, r5, r18, r14, r20, r21, r25	۷	

جدول شماره ۳. یافته‌های پژوهش بر اسای منابع تحلیل شده در فراترکیب

مضامین فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه	کد منابع	فراوانی مضامین پایه	فراوانی مضامین سازمان دهنده
		دشمن‌شناسی، خنثی کردن نقشه دشمن			
	تمدن محوری	تمدن‌سازی، احیای حقوق مظلومان، ایجاد ارتش بین‌المللی،	r18, r20	۳	

براین اساس می‌توان الگوی رهبری اخلاقی شهید حاج قاسم سلیمانی را به صورت شماتیک زیر

نمایش داد:

شکل ۳. الگوی رهبری اخلاقی شهید سلیمانی

بعد اخلاق فردی

توحید مداری

اسلام آیین توحید و یکتاپرستی است و در میان تعالیم اسلامی، توحید از جایگاه بلندی برخوردار است. قرآن به مثابه منشور جاوید اسلام، در آیات بسیاری به مسئله توحید و ابعاد گوناگون آن پرداخته است. در اهمیت توحید همین بس که ایمان به آن، در کنار تصدیق پیامبری حضرت محمد (ص)، اولین شرط تشرف انسان به آیین حیات‌بخش اسلام و ورود به آستانه سعادت و

رستگاری است. خداوند را به یکتایی شناختن و تنها او را پرستیدن، نه تنها در قلمرو عقاید اسلامی، که در دیگر حوزه های تعالیم اسلامی، مانند اخلاق و احکام، نقشی اساسی دارد. شالوده نظام اخلاقی اسلام بر اصل توحید استوار است و بسیاری از احکام و آداب دینی، از روح توحیدی اسلام سرچشمه می گیرد. توحید حیات آدمی را چه در ساحت اندیشه و اعتقاد و چه در حوزه کردار و عمل دگرگون می سازد و به آن رنگ و بوی خاصی می بخشد. بدیهی است که در این شرایط یک مدیر مسلمان، توحید را سرلوحه اقدامات مدیریتی خود قرار دهد که شهید سلیمانی نیز از این قاعده مستثنی نیست. شهید قاسم سلیمانی به درجه ای از اطمینان الهی رسید که دشمنان اسلام را حقیر می دانست و خدا محوری و توکل بر خدا ویژگی بارز او بود. مکتب حاج قاسم سلیمانی وصل به قرآن و عترت است و مکتبی که حرکت و جریان سازی آن وصل به قرآن و عترت باشد، پایدار خواهد ماند. سردار سلیمانی مکتب قرآن و اهل بیت (ع) را در قالب امروزی عرضه کرد که ماحصل آن یعنی برشی روزآمد از مکتب قرآن و عترت است (اسلامی، ۱۴۰۱).

شناخت حاج قاسم از وجود حاکمیت قدرت مطلق الهی بر جهان هستی و این که انحصار قدرت از آن خداوند است، او را به این نتیجه رساند که باید رفتارها متکی بر قدرت مطلق خداوند باشد (باقری و شاره ولدی، ۱۴۰۰). ایشان راه نجات خویش در روز واپسین را تلاش بر محور رضایت باری تعالی می دانست و در وصیت نامه خود اشاره کرده اند: «خداوند! در دستان من چیزی نیست؛ نه برای عرضه چیزی دارند و نه قدرت دفاع دارند، اما در دستانم چیزی را ذخیره کرده ام که به این ذخیره امید دارم و آن روان بودن پیوسته به سمت تو است. وقتی آن ها را به سمت بلند کردم، وقتی آن ها را برایت به زمین و زانو گذاردم، وقتی سلاح را برای دفاع از دینت به دست گرفتم این ها ثروت دست من است که امید دارم قبول کرده باشی» (وصیت نامه شهید سلیمانی، ۱۳۹۸).

معنویت مداری

از مهم ترین اهداف قرآن کریم، تغییر در مؤلفه های اخلاق فردی است؛ چرا که زیر بنای تحقق اخلاق اجتماعی نیز به حساب می آید. قرآن کریم با تأکید بر پاسداشت نفس، بر اهمیت اخلاق فردی تکیه نموده و هدایت و نجات یک فرد به منزله هدایت همگانی بیان شده است. تأکید خداوند بر سلامت نفس و مراقبت بر تربیت آن مسیری در جهت اخلاق پذیری فردی

است^۱ (سوره مائده، آیه ۱۰۵). یکی از رازهای ماندگاری و محبوبیت شهید سلیمانی، رویکرد مراقبتی ایشان که از رویکردهای جدید در فلسفه اخلاق می‌باشد. شخصیت‌هایی همچون او فضیلت مراقبت را به عینه نشان می‌دهند. در بحث تقوای الهی مراقبت از دیگری مطرح نیست و صرفاً احساس مسئولیت درونی برای ترس از بازدارندگی در برابر نافرمانی از دستور خداست. در حالی که می‌توان تعبیر وسیع‌تری از تقوا ارائه داد و در کنار خود نگهداری، دیگر نگهداری هم لحاظ شود. در نظریه‌های اخلاقی اخلاق مراقبتی را به عنوان اخلاقی فضیلت‌گرا و فضیلتی مادر دانسته شده است. این پروا و رعایت حریم علاوه بر سلوک شخصی در میدان جنگ نیز بسیار مورد توجه شهید سلیمانی قرار داشت و به نظر این مسئله دارای ظرافت‌هایی است که وی را از آدم‌های دیگر متمایز می‌کند. شهید سلیمانی علاوه بر خویشتن داری، همچون کسی بود که در یک زمین پر از خار با نهایت احتیاط گام برداشته و پیوسته مراقب اطراف خویش نیز بوده است (یزدانی، ۱۳۹۸).

سردار سلیمانی قلبش را مخصوص حق کرده بود تا احدی جز "مقلب‌القلوب" در حرم دل او راه نیابد. امام خامنه‌ای^(مدظله) درباره اخلاص شهید بزرگوار فرموده‌اند: اگر اخلاص نباشد کار بی‌برکت می‌شود؛ اینکه می‌بینید کار برکت پیدا می‌کند، به خاطر اخلاص است. اخلاص او (شهید سلیمانی) را از کجا می‌شود فهمید؟ از اینجایی که اصلاً دنبال دیده شدن نبود؛ یک ذره‌ای هم از دیده شدن فرار می‌کرد. او از دیده شدن فرار می‌کرد، حالا جویری شده که همه‌ی دنیا دارند او را می‌بینند؛ کار را برای خدا می‌کرد، تظاهر نداشت، لاف‌زنی نداشت؛ در جلساتی که با فرماندهان برگزار می‌کردیم خیلی از فرماندهان سعی می‌کردند اقدامات مثبت خود را جلوه بدهند، اما سردار سلیمانی پشت بقیه می‌ایستاد و خود را پنهان می‌کرد تا عملکرد خود را نشان ندهد و کارها به نفع دیگران تمام شود و این روحیه ارزشمندی است که مردم آن را به خوبی درک می‌کنند (زمانی، ۱۳۹۸). اولین پاداش دنیایی‌ای که خدای متعال به این اخلاص او داد، همین تشییع ده‌ها میلیونی بود. این تشییع، اولین جزای اخلاص او در دنیا بود؛ حالا جزای آخرت که به جای خود محفوظ؛ این رواج اسم شهید سلیمانی و رواج شخصیت او، یاد او و نام او در دنیا، جزای دنیوی [او بود]. در

۱. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید بر شما باد نگاهداشتن خویشتان چون شما راه یافته باشید هر که گمراه شد به شما زیانی نرساند.

این دو سال هزاران هزار بار نام شهید سلیمانی بر زبان افراد، بر قلم افراد جاری شده. این بر اثر اخلاص این عزیز است (بیانات رهبری، ۱۴۰۰).

تکلیف مداری

قرآن کریم با تکریمی مضاعف انسان را حامل امانت الهی می‌داند: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَتَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا؛ همانا ما امانت را بر آسمان‌ها و زمین و کوه‌ها عرضه کردیم، ولی از برداشتن پذیرفتن آن سر باز زدند و از آن ترسیدند و آدمی آن را برداشت - پذیرفت، براستی که او ستمگر و نادان است^۱ امانتی که در اختیار بشر قرار داده شد و انسان آن را تحمل نمود همان قابلیت تکامل به صورت نامحدود، آمیخته با اراده و اختیار و رسیدن به مقام انسان کامل است (مکارم شیرازی، ۱۳۶۸) انسان به جهت کرامت و بزرگی و شخصیت متعالی امانت دار خداوند قلمداد شده است (طباطبایی، ۱۳۹۳؛ به نقل از نجفی، ۱۳۹۹).

شهید سلیمانی باروحیه‌ای که داشت از هیچ مشکلی نه‌راسید و هیچ گاه دچار رخوت و سستی و رکود نشد، او علاوه بر انجام واجبات عبادی به مستحبات نیز توجه ویژه‌ای داشت؛ از هر فرصتی برای تلاوت آیات قرآن و دعا و مناجات بهره می‌جست. مقید به تهجد و نماز شب بود. گریه‌ها و راز و نیازهای او در دل شب به‌روشنی تصویری از یک عارف واصل به دست می‌دهد. عرفان و حماسه هرچند دو رفتار متفاوت می‌باشند؛ اما وقتی عرفان، وصول به حقیقت از طریق شریعت و حماسه از جنس جهاد فی سبیل الله باشد جان‌مایه آن‌ها یکی می‌شود (رشوند و وجدانی، ۱۳۹۹). بی‌تردید برای تکامل گام‌های گذشته، تحقق موضوع مسئولیت‌پذیری اسلامی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های زندگی اسلامی است. این مؤلفه به زندگی انسان رنگ و بوی الهی و دینی می‌دهد. انسانی که خود را تابع و پیرو هیچ قانون و مذهبی قرار نمی‌دهد و زیر بار هیچ مسئولیتی نمی‌رود، نمی‌تواند روح زندگی دینی را درک نماید. ازاین‌رو در سبک زندگی اسلامی مسئولیت‌های مشخصی برای انسان بیان شده است که ازجمله این مسئولیت‌ها می‌توان به مسئولیت انسان در قبال خداوند متعال و آیین و شریعت پاک الهی و مسئولیت انسان در قبال خود، دیگران و جهان هستی اشاره کرد (ردایی و همکاران، ۱۴۰۰). شهید سلیمانی در وصیت نامه خود از تمام مقبولیت

۱. احزاب، ۷۲.

اجتماعی‌اش برای توصیه همگان از مجاهدان بین‌المللی تا مردم، مسئولان، نیروهای مسلح و علماء بهره می‌جوید و همگی را به حمایت از ولایت و نقش‌پذیری اجتماعی در چارچوب نظام اسلامی تشویق و توصیه می‌کند (کشکولی و اسلامی، ۱۴۰۰).

تمام مسیر زندگی شهید سلیمانی بادیانت و حدود شرعی گره‌خورده هست. باوجود پیچیدگی‌های صحنه‌های عملیات، ایشان از رعایت حدود شرعی، حتی در بحرانی‌ترین لحظات هم غفلت نمی‌کرد. حس نظارت دائمی خداوند بر اعمالش، او را مجاهد بسیار متشرع ساخته بود و تکلیف الهی ولو مستحیباتش را بر زمین نمی‌گذاشت (طهماسبی و همکاران، ۱۳۹۹). یک خصوصیت دیگر این بود که هم یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه نظامی بود، هم درعین حال بشدت مراقب حدود شرعی بود. در میدان جنگ، گاهی افراد حدود الهی را فراموش می‌کنند، می‌گویند وقت این حرف‌ها نیست؛ او نه، او مراقب بود. آنجایی که نباید سلاح به کار برود، سلاح به کار نمی‌برد؛ مراقب بود که به کسی تعدی نشود، ظلم نشود؛ احتیاط‌هایی می‌کرد که معمولاً در عرصه نظامی، خیلی‌ها این احتیاط‌ها را لازم نمی‌دانند؛ [لکن] او احتیاط می‌کرد. به دهان خطر می‌رفت اما جان دیگران را تا می‌توانست حفظ می‌کرد؛ مراقب جان نزدیکانش، اطرافیانش، سربازانش، همکارانش در ملت‌های دیگر که در کنار او بودند، بود (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۸).

بعد اخلاق گروهی - سازمانی

انگیزه محوری

یکی از تفاوت‌های اساسی یک سازمان خلاق با یک سازمان غیرخلاق سبک مدیریت و انگیزه محوری آن‌ها می‌باشد. به عبارتی اگر انگیزه‌های اصلی و مهم فرد در زمینه شغل او و کارهایی که انجام می‌دهد ارضاء شوند هرچه فاصله بین نیازهای شخصی فرد و ادراک یا نگرش او نسبت به توانایی بالقوه شغل برای ارضاء این نیازها کمتر باشد رضایت شغلی نیز زیاد خواهد بود. به عبارتی رضایت شغلی ارزیابی کلی فرد از شغل خود است. هر چه انگیزه‌های درونی و بیرونی را بهتر برآورده سازد تاثیر مثبت تری بر رضایت شغلی دارد (لاک^۱، ۱۹۶۱؛ به نقل از ۱۹۶۱). مطمئن‌ترین و مستقیم‌ترین راه برای اینکه مخاطب به فعالیتی وادار شود این است که محرکی برای او ایجاد شود. در سبک شهید سلیمانی برخلاف الگوهای رایج این محرک نه پاداش

1. Locke

مادی است و نه ایجاد ترس، بلکه ایجاد اضطراب محرکی است که پایه ارزشی دارد و تکلیف محور است. فرد در ایجاد اضطراب محرک به احساسات، مطلوب‌ها آرمان‌ها و ارزش‌ها متوسل می‌شود و یا به آن تمسک می‌جوید در سبک رهبری سردار سلیمانی تعصب به آرمان‌های انقلاب و اسلام مهم‌ترین سبک تحریک و تلنگر در مخاطب بود. او معمولاً در سخنرانی‌های خود از اینکه آن را با منطقی مستحکم به رخ مخاطب بکشد، ابایی نداشت و انقلاب و اسلام از پربسامدترین کلیدواژه‌های همه سخنرانی‌ها و محفل‌هایش حتی وصیت‌نامه شهید بود. این توجه و تعصب وقتی بایان شوق‌انگیز معنوی همراه می‌شد، بیانش آمیزه‌ای از عقلانیت و احساس بود و چون از دل بر می‌خواست در نفوس انسان‌ها عمیقاً تأثیر می‌گذاشت (روح‌اللهی، ۱۴۰۰). حاج قاسم سلیمانی انسان عجیبی بود. این عجیب بودن ایشان فقط به دوران جبهه مقاومت بر نمی‌گردد؛ بلکه شاخصه‌های عجیب بودن وی در دوران دفاع مقدس هم مشاهده می‌شد. هم‌زمان شهید شاهد بودند که حاج قاسم با چندین جمله مسئولان را تحت تأثیر خودش قرار می‌داد. یعنی قدرت کلام و تجزیه تحلیل ایشان منحصراً برای دوران جبهه مقاومت نیست (کارگری و همکاران، ۱۳۹۹). بارها پیش آمد که کسی پیش حاجی آمده و تقاضای عکس می‌کرد. حاجی در همان برخورد اول دست در گردن او می‌انداخت و می‌خندید. می‌گفت این جوری عکس بگیر و بعداً برو به رفقاییت بگو من و حاج قاسم باهم خیلی رفیقیم! (بیات و طباطبائی، ۱۳۹۹). بنابراین روشن است که افراد، به دلیل عشق و علاقه و محبت به وی، از ایشان حرف شنوی کامل داشتند و با رغبت دستوراتش را اجرا می‌کردند. شهید سلیمانی بر این باور بود که فرماندهان شهید مثل یک مدار مغناطیسی بودند و براده‌های آهن را جذب خودشان می‌کردند؛ که البته خودش از مصداق‌های واقعی این عبارت بود.

تعالی محوری

نوع نگاه به انسان، محور شکل‌گیری جریان‌های مختلف در حوزه نظریه سازمان و مدیریت بوده است. رشد، بالندگی و توسعه‌ی شاخص‌ها و پارامترهایی که برای تحقق توسعه مدیریت مورد نیاز است، هر کدام زمینه ساز تعالی سازمان و تحقق اهداف تعیین شده آن است. به عبارت دیگر، هر چه در برنامه‌ریزی برای توسعه اجزای سیستم کوشا باشیم طبیعتاً به همان میزان دستیابی به تعالی سازمانی نیز محقق خواهد گشت (رحمانی، ۱۳۹۵). لذا در رهیافت سنتی یا کلاسیک مدیریت، پیش فرض انسان عقلایی اقتصادی به عنوان کانون این نظریات مطرح بوده است. در رهیافت روابط

انسانی یا نئوکالسیک انسان موجودی اجتماعی و خودشکوفایی است و در رهیافت های سیستمی و اقتضایی، انسان موجودی پیچیده تلقی می گردد. در نحوه مدیریت سردار سلیمانی پارادوکس ها و تفاوت هایی قابل مشاهده است. در ظاهر مثلاً در مدیریت ما که زیرمجموعه ایشانیم، خیلی سختگیر بود. حتی من به شوخی می گفتم مسئولینی که با حاج قاسم کار می کنند، باید مدال بگیرند؛ چون خیلی سختگیری می کردند و انتظارات زیادی داشتند؛ ولی همه ما عاشقانه پیش ایشان کار می کردیم؛ چون منشأ سختگیری را می دانستیم؛ شیرین بود؛ چون کار خطیری بود و درعین حال اصرار بر «کار در نقطه کمال داشت و می بایست در همه امور کار به شکل کامل انجام می شد. ایشان یا کار نمی کردند یا در کمال انجام می دادند طبق حدیث حضرت رسول (ص) که فرموده اند: خدا دوست دارد که وقتی بنده اش کاری انجام می دهد، آن کار را با اتقان (استحکام تمام) انجام دهد؛ این را در رفتار سردار سلیمانی دیدیم (کارگری و همکاران، ۱۳۹۹).

ارتباط محوری

در سازمان ها، همراه با دانش و علوم مدیریت و رهبری، عنصر پر اهمیت دیگری نقش آفرینی می کند که از آن به عنوان اخلاق سازمانی یاد می کنند (میرسپاسی، ۱۳۸۶). سردار شهید حاج قاسم سلیمانی، وقتی با مردم مواجه می شد به گونه ای رفتار می کرد که مردم گمان نکنند کار سنگینی دارد و باروی گشاده و بادل و تمام وجودش ارتباط برقرار می کرد. جبهه را حرم می دانست و معتقد بود، همان گونه که شما همیشه سعی می کنید تا بهترین استفاده را در محیط حرم اولیاءالله یا حرم امن الهی داشته باشید، در حرم های مطهر زیارت می خوانید و دقت می کنید تا خطایی از شما سر نزنند و دائم به یاد خدا باشید؛ بنابراین با همین نگاه او برای رزمندگان و فرماندهان آن چنان فضایی را ترسیم می کرد که افراد احساس کنند عمرشان به شدت گذراست و باید از لحظه لحظه وقتشان در این حرم استفاده کنند. در این میان، خودش نیز پرچم دار و الگوی عملی استفاده حداکثری از دقایق و لحظات عمر در جهت رضایت حضرت حق تعالی بود. رفتار عملی او سبب شده بود سایر هم رزمان و همراهان او نیز با غنیمت شمردن همه لحظات عمر خود با لذت و شوق هرچه تمام در این مسیر گام بردارند. نتیجه این نگاه ایجاد فضایی صمیمی، نورانی و یارانی وفادار برگرد ایشان بود.

حاج قاسم سلیمانی، عمیقاً به خانواده خویش عشق می ورزید. تکریم و احترام او به والدین زبانزد خاص و عام بود و رابطه عاطفی اش باهمسر و فرزندان، کانون خانوادگی شان را گرم و پر حرارت نموده بود. انبوه مسئولیت ها و دغدغه ها و حساسیت های کاری، هیچ گاه باعث نگردید که او از توجه به خانواده و وقت گذاری برای آنان، در حدی که برایش مقدور بود فروگذار نماید. او صله رحم با بستگان را هیچ گاه فراموش ننمود. این که انسان در اوج داشتن مسئولیتی این چنین خطیر که ذهن و وقت و توان انسان را مصروف خود می نماید؛ مراقب این نکته باشد که به خواسته های عاطفی خانواده، بستگان و خویشاوندان و دوستان و آشنایان توجه نماید؛ حقیقتاً ستودنی است. نگاه حاج قاسم سلیمانی از جانب دیگری هم متمایز بود، طوری که کمتر در دیگران دیده می شد. ایشان از دوران جنگ تا شهادت، هیچ زمانی ارتباطش را با رزمندگان لشکر ثارالله قطع نکرد. روضه هایی که در ایام شهادت حضرت زهرا^(س) در کرمان می گرفت، برای جمع کردن رزمندگانی بود که در کرمان بودند و می خواست اثر تربیتی این روضه ها در شهرش نیز جریان داشته باشد (شیرازی و همکاران، ۱۳۹۹).

هدف محوری

اخلاقیات در سازمان به عنوان سیستمی از ارزش ها و بایدها و نبایدها تعریف می شود که بر اساس آن نیک و بد های سازمان مشخص و عمل بد از عمل خوب متمایز می گردد و با ایجاد حریم امن انسانی و تقویت انسانیت و اخلاق متعالی اهداف سازمانی را دنبال نموده تا علاوه بر نتایج مثبت مادی و اجتماعی که به دنبال دارد به منظور حفظ حرمت و هویت انسانی و در جهت تکامل بشر به کار گرفته می شود. بنابراین اخلاق سازمانی علاوه بر دستورالعمل های اخلاقی در حرفه ها و سازمان های گوناگون، به نحوی می توانند باعث تکامل و سعادت انسانی گردند که با اهداف و خواسته های متعالی انسان مرتبط باشند (عاملی، ۱۳۸۸). حاج قاسم سلیمانی با دامنه عملکرد و توفیقات گسترده و با تأثیر گذاری عمیق بر اقشار گوناگون، سه مسئله را در تحول جامعه اثر گذار دانسته است، یکی اثر رهبری است، دوم هدف گذاری است، این هدف چقدر مقدس است؟ چقدر صحیح است؟ چقدر اخلاص در این هدف وجود دارد؟ سوم مدیران هادی این امرند، آن کسانی که این سیاست ها را می خواهند اجرایی و عملیاتی کنند، باید اهل عمل باشند. یکی از دلیل آن پاکی دوران دفاع مقدس یکی از دلایل اساسی اش مدیریت پاک شهیدان ما بود

(شهید سلیمانی، ۱۳۹۶). چنین نگاهی از ایشان مدیری ساخته بود که تکالیف خود را به نحو احسن و البته به صورت خودکار انجام داده و در این مسیر همواره خداوند را ناظر بر اعمال می دانست. تسری چنین نگاهی به بدنه مدیریتی قطعاً بر کارمندی سازمان ها و نهادها خواهد افزود (عزیز خانی و کیانی، ۱۴۰۰).

بی شک سرعت عمل یکی از ویژگی های ضروری هر فرمانده نظامی است. اما ماهیت کارزاری که سردار در آن وارد شده بود به گونه ای بود که بایستی؛ چون صاعقه بر سر دشمن غدار فرود می آمد. مکالمه مسئولین منطقه با او و خبر دادن از نزدیک شدن داعش به آنان و استمداد جستن از او و حضور برق آسایش در میانه میدان در کمترین زمان ممکن و شکستن محاصره ای که حلقه آن توسط داعش دمام تنگ تر می شد تنها یکی از خاطرات ماندگاری است که مسئولین منطقه از آن با شگفتی یاد می کنند (دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور، ۱۳۹۸).

اعتماد محوری

در عصر جدید، به دلیل اهمیتی که مباحث اخلاقی و سیاسی پیدا کرده است، دانشمندان مسلمان نیز وارد این حوزه به مباحث اخلاقی پرداخته اند. امام موسی صدر یکی از این اندیشمندان است که از نظر وی می توان رویکرد اجتماعی را از مقولات اخلاقی و بر مقوله اعتماد محوری تبیین کرد. اجتماع انسانی از شبکه های پیچیده روابط انسانی تشکیل می شود که قوام این روابط به اعتماد متقابل است. این روابط از سطوح مختلفی برخوردارند و در همه این سطوح، احتیاج به اطمینان و امنیت متقابل وجود دارد و پرواضح است به میزانی که رابطه از عمق بیشتری برخوردار باشد، اطمینان و امنیت لازم برای تعامل طرفین نیز بیشتر خواهد بود. از این اطمینان و امنیت طرفینی تحت عنوان اعتماد محوری یاد می کنیم. پس روشن است که قوام اجتماع مبتنی بر اعتمادی است که افراد نسبت به همدیگر دارند (زکیانی، ۱۴۰۱). به طور کلی، شهید سلیمانی با سبک خاصی که داشت تلاش می کرد اطرافیان قوی و با افق دید راهبردی تربیت کند و به فرماندهان و افراد زیردست خود اعتماد کند. خدمات آن ها را ارزش گذاری می کرد و مشوق آن ها بود و این باعث تحقق سرمایه اجتماعی در بین آن ها و تقویت آن در جامعه می شد (طاهری و ساری، ۱۴۰۱). در رویارویی با زیردستان و رزمندگان هدایت عملی را بیشتر از سخنرانی توجه می کرد. در بیشتر سخنانش عمل ایشان ما را هدایت می کرد ایشان لازم نبود بگویند آقا کار شبانه روزی باید بکنید؛

هر کس ایشان را می‌دید غیر از این نمی‌توانست عمل نماید. حاج قاسم حساسیت‌های همه افراد و همه گروه‌ها، همه ملیت‌ها را در نظر می‌گرفت و رعایت می‌کرد. مقدسات همه را در نظر می‌گرفت و تکریم می‌کرد. به گونه‌ای بود که سنی با حاج قاسم می‌نشست و تصور می‌کرد او سنی است، با شیعه می‌نشست، یک شیعه به تمام معنا بود. حاج قاسم با حماس کار می‌کرد که یک جریان سنی است، ولی چنان مراقب مذهب اهل سنت بود که در کارها و اموری که با این‌ها مرتبط بود و نشست و برخاست‌هایی که داشت، به تمام معنا بچه‌های حماس به حاج قاسم عشق می‌ورزیدند. این بود که حاج قاسم را ممتاز کرد و همه او را دوست داشتند. سخنی که ابراهیم هنیه در تشییع پیکر حاج قاسم مطرح کرد واقعاً اعتقاد جدی حماس بود که گفت ما شهادت می‌دهیم که حاج قاسم شهید قدس است و ۳ بار تکرار کرد (سعادت نژاد، ۱۳۹۹).

اخلاق اجتماعی

فرهنگ محوری

فرهنگ، عصاره و خلاصه زندگی اجتماعی است و در تمام افکار، امیال، الفاظ و تکاپوهای جامعه منعکس می‌شود. مفهوم فرهنگ شامل تعاریف مختلفی است. از نظر ادوارد تیلور^۱ فرهنگ به شیوه‌های مختلف دانش، باورها و کدهای اخلاقی اشاره دارد که سبب تحکیم جامعه می‌شود (لوین و مملوک^۲، ۲۰۲۱). سردار شهید سلیمانی تبلور ارزش‌های فرهنگی ایرانی و ایران بود (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۹). ایشان تشکیلاتی در کرمان با عنوان حماسه ثارالله برای ثبت خاطرات پدر و مادر شهدا تأسیس کرد و این اقدام را در کل کشور گسترش داد. تمام استان‌ها وارد این کار شدند و از این طریق خاطرات پدر و مادر شهدا ثبت و ضبط شد که در حال حاضر یک مجموعه فرهنگی و گنجینه‌ای عظیم است که از درون این خاطرات، می‌شود هزاران کتاب نوشت. وقتی جنگ سوریه و عراق و جنگ با داعش تقریباً تمام شد، سردار سلیمانی مجدد تشکیلاتی به راه انداخت و برای ثبت خاطرات و تجربه‌های جنگ سوریه و عراق فراخوان داد و این مسیر همچنان استمرار دارد. این اقدام‌ها نشان‌دهنده یک نگاه فرهنگی است (شیرازی و همکاران، ۱۳۹۹).

1. Edward Taylor
2. Levin & Mamluk

امروزه شهید سلیمانی، زنده‌تر و جذاب‌تر از گذشته به عنوان یک اسطوره بزرگ عطاافشانی می‌کند. اسطوره منتظر، فعال، ولایت مدار بی مثال، مجاهد مقاوم و شجاع که مظلومان جهان به تبعیت از او مقاومت خود را برجسته‌تر کرده‌اند و این یعنی حاج قاسم آغاز کننده فرهنگی است که با شهادتش طراوت بیشتری به بشریت بخشیده است. رهبر معظم انقلاب در زمان حیات سردار با تعبیری همچون شهید زنده^۱، مجاهد الله^۲ شهادت شان را از آیات قدرت الهی و خدمتشان را ذخیره ارزشمندی بیان نموده‌اند (عبدی چاری و بازیانی، ۱۴۰۱). ناگفته نماند، مسئله مهمی که منجر شد شهید سلیمانی به عنوان یک ژنرال و استراتژیست، جهان را متحیر کند و منشا و محور ارزش‌های دینی و محور مقاومت گردد، مبارزه با گروه‌های تروریستی و تکفیری از جمله داعش بود. شکست‌های متعدد دولت ایالت متحده آمریکا منجر به آن شد که دونالد ترامپ ریاست جمهور جمهوری خواه ایالت متحده در سیزدهم دیماه ۱۳۹۸ دستور ترور شهید سلیمانی را صادر کند و این عملکرد نابخردانه ترامپ، پیشاپیش دولت آمریکا را رسوا ساخت و چهره استکباری و ضد حقوق بشری آن را برای ایرانیان روشن‌تر کرد (آرایی و همکاران، ۱۴۰۲).

مردم محوری

مردم نامی عام برای هر گروه اجتماع انسانی و یک پدیده طبیعی - تاریخی است. مفهوم ملت و ملت‌گرایی در بینش‌های مختلف متفاوت است. حاج قاسم در هر کشور و منطقه‌ای، عناصر حزب‌اللهی و مجاهد را می‌یافت و به آن‌ها کمک می‌کرد تا تشکیلات مورد نیاز برای دفاع از مردم و کشور خود را بسازند، «ملت‌ها بحمدالله بیدارند. ملت‌ها امروز بیدارند؛ ولی نقش شهید عزیز و رفقای محلی این شهید [بی بدیل بود]؛ مثل همین شهید ابو مهدی^(رض) - مرد نورانی، مرد مؤمن، مرد شجاع که انسان وقتی نگاه می‌کرد، چهره او مصداق «وَبِیضِ وَجْهِی» [بود]؛ ابومهدی این جور بود؛ چهره، چهره نورانی معنوی خدایی - شهید سلیمانی با امثال این جور انسان‌های مؤمن و شجاع توانستند کارهایی بزرگ را انجام بدهند» (بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۸). وقتی سدالوعر در محاصره بود و جاده دسترسی آن نیز کمین خورده بود، تعدادی از بچه‌های حیدریون عراقی توسط داعش دستگیر شده و سر آنان بریده شده بود و کمی آن طرف‌تر هم شهید حججی

۱. دیدار با خانواده‌های شهدای استان کرمان

۲. جلسه اعطای نشان ذوالفقار

اسیر شده بود، سردار سلیمانی گفت که من می‌خواهم بروم و به بچه‌های سدالوهر سری بزنم. به سردار گفتیم جاده کمین خورده و نمی‌توان از آن عبور کرد. ایشان گفتند: خب با هلی کوپتر می‌رویم، گفتیم هلی کوپتر هم در مسیر داعش است و موجب سقوطش می‌شوند؛ حاج قاسم سلیمانی در پاسخ گفت: از هوا، از زمین و از جناحین هم آتش بیارد من باید بروم به بچه‌های مردم سر بزنم. کسی نمی‌توانست مانع ایشان شود و در نهایت هلی کوپتری آماده شد و سوار شدیم..... حاج قاسم سلیمانی از سال ۱۳۵۹ تا زمانی که آمریکا را در افغانستان و عراق ذلیل کرد و تا آغاز جریان داعش و النصره و تکفیری‌ها، گمنام بود، حدود ۳۰ سال در خط مقدم جهادی و جبهه‌های جنگ گمنام بود تا اینکه داعش را در سوریه و عراق به خاک مذلت کشاند و به دنیا معرفی شد (فلاح زاده، ۱۳۹۸).

شهید سلیمانی در عین جدیت، شخصیتی مهربان داشت و روابط شخصی محبت آمیز و دوستانه از عوامل موفقیتش بود. وی بر این باور بود که امروز بیش از هر زمان دیگری از تاریخ، محبت بین شیعه و سنی ایجاد شده است. افراد عاشقانه پیش ایشان کار می‌کردند و تجلیل مردم ناشی از عشق‌بازی مردم با او بود (مقیمی، ۱۳۹۹).

ولایت محوری

واژه ولایت مداری بیانگر آن است که تمامی شئون زندگی فرد در چارچوب نظام ولایی قرار دارد و یکی از اصلی‌ترین و اساسی‌ترین آموزه‌های دین مبین اسلام که التزام به آن خیرات فراوانی را فراوانی را برای انسان به ارمغان می‌آورد نظام سیاسی اسلام و شیوه حکومتی دین بر پایه ولایت است و ملاک مسلمانی پس از اطاعت از رسول خدا (ص) ولایت‌پذیری است. ولایت محوری در اندیشه امام راحل و امام خامنه‌ای، بدین معناست که کلیه برنامه‌ها، سیستم و مجریان و مردم جامعه اسلامی تحت اشراف و دستورات و سیره معصومان باشند و سیاست‌گذاری‌ها باهدف گذاری آنان هماهنگ شود و تمام فعالیت‌های بشری با سیره پیامبران و معصومان (ع) پیوند بخورد. انسان برای پیمودن راه سعادت چاره‌ای جز تبعیت و پیروی از فرامین راهنمایان الهی ندارد بدین جهت هرگاه مسلمانان حول محور ولایت جمع شده و تابع بی و چون و چرای ولایت بوده‌اند پیروزی و سعادت دنیا و آخرت را کسب نموده‌اند. سردار سلیمانی به‌غایت ولایتمدار بود و به رهبر و مقتدای خویش عشق می‌ورزید. نگاه او به عنوان یک افسر رشید لشکر اسلام به ولی امر مسلمین و فرماندهی معظم

کل قوا تنها از حیث رعایت سلسله مراتب نظامی نبود بلکه نگاهی بس فراتر داشت و از جنبه اعتقادی بدین امر می‌نگریست سخن او نوشته، او نگاه او تصمیمات فعالیت‌ها و اعمال او همه و همه تعقیب‌کننده خط ولایت بود. بی‌جهت نیست که عبارت مالک اشتر ولایت در وصف او به کار برده می‌شود (بیانیه شورای فرهنگ عمومی کشور، ۱۳۹۸).

شهید سلیمانی در وصیت‌نامه‌اش این گونه از مقام ولایت نام می‌برد. «امروز قرارگاه حسین بن علی^(ع)، ایران است. بدانید جمهوری اسلامی حرم است و این حرم اگر ماند، دیگر حرم‌ها می‌مانند. اگر دشمن، این حرم را از بین برد، حرمی باقی نمی‌ماند، نه حرم ابراهیمی و نه حرم... جهان اسلام پیوسته نیازمند رهبری است؛ رهبری متصل و منصوب شرعی و فقهی به معصوم. خوب می‌دانید منزله‌ترین عالم دین که جهان را تکان داد اسلام را احیا کرد، یعنی خمینی بزرگ و پاک ما، ولایت فقیه را تنها نسخه نجات‌بخش این امت قرارداد؛ بدانید به‌دوراز هرگونه اختلاف، برای نجات اسلام خیمه ولایت را رها نکنید. خیمه، خیمه رسول الله است» (وصیت‌نامه شهید سلیمانی، ۱۳۹۸).

اخلاق بین‌المللی

بصیرت

بصیرت به معنای شناخت حقیقت و قدرت درک صحیح امور است. در کشاکش بحران‌ها و مشکلات فردی و اجتماعی، جوهره، ظرفیت و باورهای افراد ظهور می‌یابد؛ هر انسانی ممکن است پیش از مواجهه با مشکلات، ادعاهای فراوانی مبنی بر فضایل و داشته‌های فکری، اعتقادی، معنوی و مانند آن داشته باشد؛ ولی این ادعا زمانی رنگ واقعیت را به خود خواهد دید که در هنگام بروز بحران‌های فکری، اعتقادی، اجتماعی و سیاسی نیز همچنان پابرجا و استوار بماند؛ زیرا در این حالات است که توانایی تشخیص حق از باطل و درست از نادرست مشخص شده، ریزش‌ها و رویش‌های بسیاری صورت می‌گیرد و باورهای فکری و ناگفته‌ها و واقعیات درون، به‌صورت گفتار و رفتار بروز می‌نماید. در اهمیت و جایگاه بصیرت همین بس که در آموزه‌های دینی ما، انسان بی‌بصیرت همانند فردی کور و کسی که قدرت تشخیص راه از چاه را ندارد، دانسته شده و کوری چشم ظاهر به مراتب آسان‌تر از کوری چشم باطن و عدم بصیرت شمرده شده است (ویکی

فقه). شهید سردار قاسم سلیمانی در مقام فرمانده یک نیروی بدون مرز، از مرزهای دینی، قومی، طایفه‌ای و نژادی عبور کرد تا بهترین مصداق عملی و عینی تقریب مذاهب باشد. او مصداق این جمله امیرمؤمنان^(ع) بود که "حملوا ابصارهم علی اسیافهم" جنگاوران متقی از روی بصیرت شمشیر می‌زنند. ورود در هنگامه‌های پرخطر و در معرکه‌های سنگین جهاد فی سبیل الله برای او حکم عبادت و رهبانیت از جنسی که پیامبر اعظم^(ص) آن را مورد تأکید قرارداد داشت. من شهادت می‌دهم که حاج قاسم فقط به مسلمانان فکر نمی‌کرد، بلکه به نجات بشریت توجه داشت. حاج قاسم سلیمانی حتی تمایل به کشتن سربازان دشمن نداشت. او غصه می‌خورد که دبايد داعشی فریب خورده سرباز استکبار را بکشد. می‌گفت: چرا دشمن از شما مسلمانان توانسته خوارج بسازد. این بصیرت و روشن‌بینی، سبب شد که علاوه بر جغرافیای ایران، در سوریه، لبنان و یمن، تبدیل به شخصی شود که هر جا انسان آزاده‌ای (و نه صرفاً مسلمان) وجود دارد، نسبت به شهید سلیمانی اظهار ارادت کند (حاجی صادقی، ۱۳۹۸). لذا می‌بینیم که جهان‌بینی الهی شهید قاسم سلیمانی در رفتار و کردار و مدیریت او، سبب جاذبه‌ای فطری و قوی در مسلمانان جهان شده و امداد الهی در کنار ظرفیت بالای وجودی شهید قاسم سلیمانی، نوع خاصی از یک سازمان بین‌المللی مبتنی بر اعتقاد را شکل داده است (کریم‌خانی و همکاران، به نقل از علیمردانی و پورکریمی، ۱۴۰۰).

دیپلماسی

واژه دیپلماسی^۱ در اصل واژه‌ای فرانسوی است. پیشینه دیپلماسی به ایجاد کشورها و مفهوم دولت - ملت بازمی‌گردد. در انگاشت‌ها آن را دانش، هنر، مهارت و فن گفتگو و چانه‌زنی در نظر می‌گیرند (حسن لو و قریشی، ۱۳۹۶). اغلب واژه دیپلماسی با واژه پولیتیک^۲ که آن نیز فرانسوی است، یکسان نگاشته می‌شود. از نظر بریج^۳ (۲۰۱۰) دیپلماسی شامل ارتباطات میان مقامات دولتی بوده و برای ارتقای سیاست خارجی با توافقات رسمی یا ترتیبات ضمنی طراحی شده است. شهید سلیمانی مدیری جهادی انقلابی است که توانست با ارائه الگویی از رهبری اخلاقی در سطح جهانی، بحران‌های مختلف بین‌المللی و منطقه‌ای را به فرصت تبدیل کند و قدرت منطقه‌ای و جهانی جمهوری اسلامی ایران و جبهه مقاومت را به شکل چشمگیری افزایش دهد (بیات و سید

1. Diplomacy

2. Politique

3. Berridge

طباطبایی، ۱۳۹۹). با اشراف محیطی و اطلاعاتی همه‌جانبه‌ای که داشت از نظر سیاسی او یکی از بزرگ‌ترین تحلیلگران سیاسی و بلکه می‌توانم بگویم اندیشمند سیاسی بود؛ یعنی او صاحب‌فکر بود، نه اینکه فقط اخبار و اطلاعات را بخواند و تحلیل کند. او متفکر سیاسی بود و در فهم سیاسی، مشاهده اوضاع، پیش‌بینی آینده و راه‌حل‌هایی که ارائه می‌داد، خلاقیت داشت؛ این نه فقط درباره لبنان بلکه درباره همه منطقه بود و به علت اینکه وی تمام منطقه را رصد می‌کرد و با همه در ارتباط بود و از اطلاعاتی که در اختیار داشت گسترده و بزرگ و همه‌جانبه بود. سپهد سلیمانی با عنصر ارتباطی و قدرت اقناع و همراه سازی بی‌نظیرش توانست سایر کشورها خصوصاً کشورهای مسلمان را با جریان مقاومت همسو سازد و رهبران مذهبی را با خود همراه سازد تا جایی که از بزرگ‌ترین مرجع شیعیان جهان و عراق فتوای جنگ با داعش را بگیرد و موضع‌گیری آنان را به نفع جریان مقاومت تغییر دهد. آمادسازی، انگیزه سازی و برانگیختن افراد مؤثر در کشورهای مسلمان در راستای محقق ساختن وحدت امت اسلامی، مهم‌ترین هنر دیپلماسی سردار سلیمانی است که به‌منظور مقابله با این سیاست‌های استکباری با اتخاذ موضع تهاجمی و مطالبه گرانه، پیروزی جریان مقاومت در میدان را به نفع مجاهدان مقاومت رقم بزند او از تمام ظرفیت‌های نرم‌افزاری و دیپلماسی عمومی و عمق‌بخشی استراتژیک در راستای تولید قدرت نرم پرداخت و بهترین استفاده ممکن را برد (جلالی، ۱۳۹۸).

اقتدار محوری

جامعه اسلامی ایران از پیروزی انقلاب و به‌ویژه در دوران هشت سال دفاع مقدس و بعد از آن، فرماندهان و مدیران لایقی به خود دیده است که همواره سعی در اجرای اصول فرماندهی و مدیریت اسلامی در جامعه داشته‌اند و مدیریت جهادی به‌عنوان الگو و مظهر برای آنان قلمداد می‌شده است. مولای متقیان امام علی (ع) می‌فرمایند: «احسن العدل اعانتة نصرته المظلوم» یعنی بهترین عدالت و نیک‌ترین تصویر عدالت، یاری‌رساندن به مظلوم هست (غررالحکم، جلد ۲). قاسم سلیمانی خون‌بهای آرامش یک ملت بود؛ به‌طوری که سرلشکر سلامی، فرمانده کل سپاه پاسداران درباره سپهد سلیمانی فرموده‌اند: وقتی او وارد میدان جنگ با صهیونیست‌ها شد، فلسطینی‌ها با سنگ می‌جنگیدند. او کاری کرد که امروز غزه، کرانه باختری و شمال فلسطین میدان فوران آتش علیه صهیونیست‌هاست، طوری که دور خود دیوار کشیدند. حاج قاسم، در

میدان جنگ لبنان در برابر صهیونیست‌ها، مستقیماً در میدان حضور داشت. زندگی در خطر، هنر او بود. او در مدیترانه ایستاد تا مسلمانان در خطر قرار نگیرند. او سیاست آمریکایی‌ها برای ایجاد خاورمیانه جدید را به شکست کشاند، و آن‌قدر قدرت ساخت که اگر صهیونیست‌ها کمی گوش شنوا داشته باشند، زبان پاکستانی‌ها، ایرانی‌ها، حجازی‌ها و لبنانی‌ها را در نزدیکی مرزشان خواهند شنید. دشمن‌شناسی، سرسختی و مقاومت در برابر دشمن او را به نماد مقاومت و استکبارستیزی تبدیل کرده بود. اگر حاج قاسم را دوستش دارند به خاطر این است که حاج قاسم دشمن ولایت را که آمریکا بود به خوبی می‌شناخت و با تمام وجود درک می‌کرد که آمریکا چیست ببینید ایستادگی سردار را در مقابل آمریکا (سردار سلامی، ۱۴۰۲).

حاج قاسم سلیمانی فرمانده نیروی قدس سپاه در جمع رزمندگان جبهه مقاومت در جریان نبرد آزادسازی البوکمال سوریه درباره تدبیر شجاعت فرمودند: "... البته گذشتن از جان ما، به معنای بی‌تدبیری نیست. ما بر مبنای تدبیر عمل می‌کنیم، با دقت عمل می‌کنیم، حکمت به خرج می‌دهیم، دشمن را در نظر می‌گیریم، اما از مرگ ترس نداریم، ترس از جان خودمان نداریم؛ لذا کسی که ما را از کشتن بترساند مثل این است که به ما مدال می‌دهد.» (جابری، ۱۳۹۹ به نقل از پرتو و گل محمدی، ۱۴۰۱).

تمدن محوری

انقلاب اسلامی ایران در برهه‌ای از زمان ظهور کرد که همه کشورها تمدن را در تمدن غربی می‌دانستند و حتی امپراتوری‌هایی مانند روسیه در برابر تمدن غرب نتوانستند مقاومت کنند؛ اما انقلاب اسلامی جریان معکوس در مسیر تجدد به وجود آورد و اسلام به عنوان محوری‌ترین جامعه امروز مطرح گردید و این تقابل بین اسلام و استکبار شده است. با کمی تأمل می‌توان دریافت که فرماندهان نگاهشان و نوع مدیریت و عملکردشان صرفاً یک مدیریت صرف نظامی نیست. هم‌زمان با اینکه به وظیفه اصلی خود یعنی کار نظامی متعهد هستند، در کنارش اقدام‌های مؤثر و مفیدی از جنس فرهنگی و امنیتی نیز انجام می‌دهند. سپاه در عین آنکه یک ارگان نیروهای مسلح تلقی می‌شود، اما در حوزه امنیتی نیز کارهای بزرگی می‌کند. این نوع مدیریت و فرماندهی در هیچ ساختار نظامی در دنیا پیدا نمی‌شود. فرض کنید یک تشکیلات نظامی در کشورهای غربی بخواهند مأموریتی در یک مکانی انجام بدهند. برای مثال عراق توسط آمریکایی‌ها تسخیر شد.

کجا سراغ دارید امریکا یک کار محرومیت‌زدایی انجام داده باشد؟ یا دست‌برسر کسی کشیده باشند یا نان و آب به کسی داده باشند یا تبلیغ کرده باشند که آمده‌ایم با حضور خودتان به شما امنیت بدهیم؟ این کار بی‌نظیر بود چه در حوزه فرماندهی و چه در مدیریت که خواست سپاه و فرماندهان سپاه است. همین کار را شهید احمد کاظمی در شمال غرب انجام می‌دهد. یعنی ایشان هم می‌رفت و دقیقاً همین مدل کاری را که شهید قاسم سلیمانی می‌کرد، آن‌جا انجام می‌داد. بنابراین نوع مدیریت و اعمال فرماندهی ما ریشه در یک نفس انسانی دارد. نفسی که معتقد به خدا است و با الهام‌گیری از مکتب اسلام اعمال وظیفه می‌کنند و نتیجه و خروجی آن را قابل مشاهده است (غلام‌پور و همکاران، ۱۳۹۹). شهید سلیمانی دقیقاً در همین مسیر گام برداشت. تلاش‌های ایشان در جهت نجات مردم مظلوم عراق، سوریه، لبنان، یمن، افغانستان از یوغ متجاوزان و تروریست‌های آمریکایی، اسرائیلی و داعشی و برقراری صلح و ثبات در سوریه و عراق و نفی ستمگری‌ها و ظلم و تلاش وی برای اجرای عدالت اجتماعی، هرگز از افکار و اذهان مردم آزادی‌خواه جهان زده نخواهد شد (عزیزخانی و کیانی، ۱۴۰۰). وی در اوایل مرداد ۱۳۹۷ در یادواره‌ی عملیات رمضان در همدان می‌گوید: «این دولت و تمام دولت‌ها خدمت‌گزارند و هر دولتی به هر میزانی، کشور را جلو برده است؛ اما اگر نکاتی مورد توجه دولت‌ها قرار بگیرد، تأثیرات شگرفی خواهد داشت. ممکن است در مدیریت نتوانیم معجزه کنیم؛ اما می‌توانیم رضایت‌مندی، عدالت محوری، هم‌زیستی، اخوت و مثل هم بودن را ایجاد کنیم (شیرازی، ۱۳۹۹: ۷۸).

نتیجه‌گیری

همان گونه که مطرح شد، جهان امروز با تمام بی‌اخلاقی‌ها، گام در مسیر اخلاقی‌تر شدن گذاشته است. در کنار توسعه ارزش‌های شهروندمداری، به کارگیری اخلاقیات در ارائه خدمات عمومی رشد زیادی در ابعاد مختلف پیدا کرده است. اخلاقیات در ارائه نحوه خدمات و توسعه و به کارگیری معیارهایی برای فناوری، شفاف‌سازی و سازماندهی و حل بحران سازمان‌ها، نقش اساسی را برعهده گرفته است و پرداختن به اخلاق و ارزش‌های اخلاقی یکی از نیازها و الزامات در سازمان‌های امروزی قلمداد می‌شود (پوکور^۱، ۲۰۱۲). در پاسخ به سوال اصلی این پژوهش می‌توان

1. Pevkur

گفت سردار دل‌ها نه اسطوره‌ای از عهد باستان، بلکه اسطوره‌ای است پیش چشم، ملموس و مربوط به جامعه کنونی ما و الگویی عینی برای هر کسی است که بخواهد در مسیر تکامل گام بردارد. هر آنچه از صفات او به تصویر کشیده شد، عین واقعیت بود. او تلاش کرده بود تا ظرفیت‌های وجودی خویش را شکوفا نماید. حوادث دوران انقلاب، دوران دفاع مقدس و پس از آن، شخصیت بسیاری از فرماندهان از جمله شهید سلیمانی را شکل داده است. زیرا در روند حوادث و اتفاقاتها هست که آدم‌ها آب دیده، خلاق و باتجربه می‌شوند (غلام پور و همکاران، ۱۳۹۹). این یافته از پژوهش در بعد اخلاق اجتماعی و اخلاق فردی با نتایج پژوهش مقیمی (۱۳۹۹)، رشوند و وجدانی (۱۳۹۹) آونز و همکاران (۲۰۱۶) مطابقت دارد. پس می‌توان گفت با اتکا به اصول اخلاقی مدیران قادر می‌شوند تا تصمیم بگیرند که چه چیزی خوب و چه چیزی بد است. چه کسی در سازمان به راه درست می‌رود و چه کسی راه نادرست را می‌پیماند. بنابراین مدیران در انجام وظایف خود نظیر تصمیم‌گیری، ارزشیابی، نظارت، تشویق و تنبیه بدون وجود یک نظام اخلاقی در سازمان نمی‌توانند با قاطعیت عمل کنند. اگر اخلاق در زندگی کاری انسان وجود و حضور داشته باشد، کارکرده شیرین و توأم با رضایت شغلی و احساس رضایتمندی و خود شکوفایی از یک سو و رضایت مردم و پیشرفت امور و شکوفایی کار از دیگر سو می‌شود (عزیز خانی و کیانی، ۱۴۰۰). از نگاه اخلاق گروهی-سازمانی، این بعد از یافته‌ها نیز با نتایج پژوهش ارارو سائیتی (۲۰۲۲) و مرتضی نیا (۱۳۹۹) و اصغری (۱۳۹۹) و عقیقی (۱۳۹۸) مطابقت دارد.

با تامل بر یافته‌های دیگران پژوهش، می‌توان گفت نظام اسلامی؛ نظامی تولید می‌کند که فرد هضم در ساختار نمی‌شود و در عین حال با اعتقاد به مطلوبیت، اطاعت از هنجارهای سازمانی انرژی مضاعفی از نظر اطاعت‌پذیری سازمانی و افزایش قدرت سازمانی تولید می‌کند. بر این اساس می‌توان گفت خدمت‌رسانی در دیدگاه اسلام موجب تقرب به درگاه الهی و از جمله اعمال صالحی است که به عنوان یک صفت عالی انسانی در حیات انسان‌ها نقش هدایتگری داشته و فی‌نفسه سازنده اندیشه پاک آسمانی هست. خدمت به خلق در کنار ارزش اخلاقی، دارای ارزش معنوی نیز بوده و آثار و برکات فراوان مادی و معنوی را در حیات فردی و اجتماعی بشر بر جای می‌گذارد که از بعد اخلاق بین‌المللی با نتایج پژوهش هاشمی (۱۴۰۱)، معظمی (۱۳۹۹)، علیمردانی و پور کریمی (۱۴۰۰) همسو است.

پیشنهاها

پیشنها نظری

- تاکید در رعایت سیره حاج قاسم سلیمانی در بین کارگزاران نظام و راعایت مدیریت و رهبری اخلاقی با مدل سازی سبک رهبری شهید عزیز در بخش های مختلف نظامی؛ انتظامی و کشوری؛
- در سطح جامعه نیز تلاش شود تا خدمتگزاری (بی منت) به عنوان یک ارزش اخلاقی و معنوی و هنجار اجتماعی تلقی و نهادینه شود؛
- مدل رهبری حاج قاسم سلیمانی در جهان اسلام به عنوان یک مدل نظری-عملی مورد تاکید و تبیین قرار گیرد.

پیشنها کاربردی

- پیشنها می شود مدل طراحی شده در این پژوهش به صورت کمی در بخش های مختلف مدیریت کلان مورد بررسی قرار گیرد؛
- پیشنها می شود در بین ده-ها جوایز دولتی و مدیریتی؛ جایزه مدیریت و رهبری اخلاقی حاج قاسم نیز مورد توجه مسئولین ارشد کشور قرار گیرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

- آرایی، وحید؛ مکرمی پور، محمداقرا؛ لایقی قرچی، سامیار. (۱۴۰۲). بررسی مدیریت جهادی سردار سپهبد شهید سلیمانی در امنیت جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس*، ۹(۱)، ۱۷۹-۲۰۴.
- حسنی، محمد؛ ارس زاده، سهیلا؛ کاظم زاده بیطالی، مهدی. (۱۳۹۶). رابطه رهبری اخلاقی با رفتار شهروندی سازمانی، درک سیاست‌های سازمانی و جنسیت. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۲(۳)، ۱۴۲-۱۵۱.
- اسلامی، اسماعیل. (۱۴۰۱). جایگاه قرآن در رفتار و عملکرد سردار شهید قاسم سلیمانی. *دو فصلنامه مطالعات سبک شناختی قرآن کریم*، ۶(۲)، ۲۹۵-۳۱۴.
- اصغری، ملیحه؛ جعفری هرنندی، رضا. (۱۳۹۹). سنتز پژوهی مؤلفه های رهبری تحول آفرین در مکتب شهید سلیمانی، دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، تهران.
- اصغری، ملیحه. (۱۴۰۱). تبیین الگوی مدیریتی شهید سلیمانی در جبهه مقاومت (یک مطالعه سنتز پژوهی). *فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی*، ۱۱(۳)، ۱۷۷-۱۹۹.
- اکبری مزدآبادی، علی. (۱۴۰۰). جستاری در خاطرات حاج قاسم سلیمانی، تهران، یا زهرا، چاپ سی و یکم.
- انجم شعاع، زهرا. (۱۴۰۱). ارائه الگوی راهبردی پرورش مدیران جهادی با تأکید بر الگوی شایستگی در نظام فکری شهید سلیمانی. *فصلنامه علمی مطالعات انقلاب اسلامی*، ۱۹(۷۱)، ۷-۲۶.
- بابائی طلا تپه، محمداقرا. (۱۳۹۹). اصول راهبرد فرهنگی مدیریت مکتب سلیمانی. *فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، ۴(۱۶)، ۱۸۹-۲۲۸.
- بیات، عبدالحمید؛ سید طباطبایی، سید مهدی. (۱۳۹۹). الگوی مطلوب ارتباطات میان فردی در سلسله مراتب فرماندهی: مورد مطالعه شهید حاج قاسم سلیمانی. *فصلنامه مدیریت اسلامی*، ۲۸(۴)، ۱۶۹-۱۸۵.
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22516980.1399.28.4.7.8>
- پرتو، محمد نقی؛ گل محمدی، سعید. (۱۴۰۱). برآیند مؤلفه شجاعت و تدبیر در فرماندهی شهید سلیمانی در حل مسائل عرصه میدان. *نخستین همایش علمی، پژوهشی مکتب شهید سلیمانی، مکتب تراز تمدن نوی*، تهران.
- پرداختچی، محمدحسن؛ زهرا، صباغیان. (۱۳۹۸). فراترکیب عوامل مؤثر در انتقال یادگیری به محیط کار. *تأمین اجتماعی*، ۱۵(۲)، ۸۷-۱۱۲.
- حسن بن علی بن حسین بن شعبه حرانی. (۱۳۶۳). *تحف العقول عن آل الرسول*. جماعة المدرسين فی الحوزة العلمیة بقم، مؤسسه النشر الإسلامی
- جباری. (۱۳۹۴). *سبک زندگی و سیره اخلاقی امام جواد (ع)*. سخن تاریخ، ۹(۲۲)، ۳۹-۸۰.

جابر انصاری، محمدرضا؛ کاوند، ندا. (۱۴۰۱). سیره و منش شهید سلیمانی در خدمت به مردم: ارائه الگویی کاربردی برای کارگزاران نظام اسلامی. *ماهنامه جامعه شناسی سیاسی ایران*، ۵(۱۲)، ۳۰۶۹-۳۰۸۵.

حاجی صادقی، عبدالله. (۱۳۹۸). *مصاحبه با نماینده ولی فقیه در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی*. قابل دسترسی به آدرس: <https://www.etemadonline.com>

حبیبی، حمید؛ لک زایی، نجف. (۱۴۰۰). شهید قاسم سلیمانی الگوی انسانی قدرت نرم متعالیه تمدن ساز. *انسان پژوهی دینی*. ۱۸(۴۶)، ۱۶۹-۱۹۱.

حسن لو، خسرو؛ قریشی، سید حمیدرضا. (۱۳۹۶). *دیپلماسی انقلابی هوشمند در تحولات جهانی*. *مجله سیاست دفاعی*. ۲۵(۱۰۰)، ۳۸-۷.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10255087.1396.25.100.1.8>

حسنی مقدم، صادق؛ زارع، ساسان؛ سلطانی، مرتضی؛ نوروزی، رسول. (۱۳۹۹). طراحی الگوی فرماندهی و مدیریت حکمت محور در مکتب حاج قاسم، مبتنی بر تحلیل گفتمان امام خامنه ای (مدظله العالی)، دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، تهران

حسین زاده، محمد صالح. (۱۳۹۹). اصول و مبانی و مؤلفه های مدیریت جهادی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی. *سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب*. ۱-۲۲.

خور میزی داود بیک، کمالی محمد جلال، سلاجقه سنجر، انجم شعاع زهرا. (۱۴۰۰). واکاوی سبک رهبری خدمتگزار مبتنی بر سبک رهبری سردار دلها شهید حاج قاسم سلیمانی در سازمان تامین اجتماعی و ارائه مدل مطلوب. *سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت*. ۵(۴)، ۹۵۲-۹۷۳.

دبیرخانه شورای عمومی فرهنگ کشور، تبیین مؤلفه های مکتب شهید سردار سلیمانی، قابل دسترسی در سایت: <https://www.borna.news>

دولت پسندی، مهناز. (۱۳۹۹). شناسایی اصول و مبانی و مؤلفه های مدیریت جهادی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی. *سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب*. ۱-۳۰.

رحمانی، حامد. (۱۳۹۵). بررسی رابطه توسعه منابع انسانی بر تعالی سازمان در دستگاه های اجرایی شهرستان ممسنی. *سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری*. استانبول. ردایی، هادی؛ ساده، احسان؛ امینی سابق، زین العابدین. (۱۴۰۰). مکتب شهید سلیمانی، منظومه عملی مسئولیت اجتماعی مدیران جهادی. *رهیافت های نوین در مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی* (۱)، ۱۲۵-۹۷.

رستمی، بابک. (۱۳۹۷). تدوین الگوی رهبری اخلاقی بر اساس مطالعه نظریه های فرانوغرای مدیریت. *دوماهنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۱۰(۳۹)، ۱۲۳-۱۴۶.

رشیدی زاده، بهنام؛ نصیری، علی اصغر؛ شبیدینی پاشاکی؛ محمد. (۱۴۰۱). نظام تربیتی مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح با تاکید بر مکتب شهید سلیمانی. *دو فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر*، ۶(۳۱۶-۲۸۳).

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.25386328.1401.4.1.11.2>

رفیعی طاری، ندا؛ عبدیان، محیا. (۱۳۹۹). نشانه شناسی و نمادشناسی شخصیت شهید سلیمانی. *مطالعات دینی رسانه*، ۲(۵-۶)، ۱۱۲-۱۳۲.

رنجبریان، رسول (۱۳۹۹) طراحی الگوی مکتب شهید سپهد قاسم سلیمانی (با تأکید بر الگوی تربیت کننده مدیران جهادی تمدن ساز در جمهوری اسلامی ایران)، *دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز*، تهران.

روح اللهی، مهدی. (۱۴۰۰). شناسایی ابعاد و مؤلفه های نفوذ اجتماعی در سبک رهبری شهید قاسم سلیمانی. *فصلنامه مدیریت اسلامی*، ۲۹(۲)، ۵-۴۲.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22516980.1400.29.2.1.5>

زکیانی. غلامرضا. (۱۴۰۱). اعتماد اجتماعی محور اخلاق اسلامی؛ منظر امام موسی صدر. *اندیشه فلسفی*، ۲(۲)، ۱۷۳-۱۵۷.

زمانی، محمدحسن. (۱۳۹۸). روایتی از شجاعت حاج قاسم در شکستن محاصره حرم حضرت زینب(س). قابل دسترسی به آدرس: <https://www.mashreghnews.ir/news/1038632>

سلامی، حسین. (۱۴۰۲). سخنرانی در اجتماع در اجتماع سراسری حمایت از کودکان فلسطین در میدان انقلاب تهران. قابل دسترسی به آدرس:

<https://www.irna.ir/news/85295036>

سعادت نژاد، اسماعیل. (۱۳۹۹). ماجرای توصیه دوستان شهید سلیمانی به او پیش از سفر به عراق. قابل دسترسی به آدرس: <https://www.isna.ir/news/99101208826>

سلطانی، سید مهدی. (۱۴۰۰). مهندسی اخلاق اسلامی مطلوب در مکتب آرمانی شهید سلیمانی مبتنی بر تمدن نوین اسلامی. *مکتب شهید سلیمانی، مکتب تمدن ساز، نخستین همایش علمی، پژوهشی مکتب شهید سلیمانی، مکتب تراز تمدن نوین اسلامی*، تهران.

سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۶). سخنرانی سردار سلیمانی در هفته دفاع مقدس اصفهان. قابل دسترسی در بانک اطلاعاتی شهید سلیمانی قابل دسترسی به آدرس: <https://mgt.ihu.ac.ir/page/hard-revenge>

شیرازی، علی. (۱۳۹۹). *گفتار پژوهی: سبک زندگی اسلامی*. قابل دسترسی به آدرس: <https://mgt.ihu.ac.ir>

- طاهری گودرزی، حجت؛ ساری، مرضیه. (۱۴۰۱). طراحی مدل سرمایه اجتماعی مبتنی بر مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. *مجله علمی مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۹(۳)، ۴۰۷-۴۳۳.
- طباطبایی، سید محمدحسین. (۱۳۹۳). *المیزان فی تفسیر القرآن*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- طلایی، حمیده؛ جلیلی، حمیده؛ ملاحسنی، فاطمه و قاسمی، سیدعلیرضا. (۱۴۰۱). تبیین و توسعه مولفه های حرفه ای معلم با تأکید بر اندیشه و سبک زندگی شهید قاسم سلیمانی. *توسعه حرفه ای معلم*، ۷(۴)، ۱۳-۳۷.
- طهماسبی، عالمه؛ موسوی، لیلا؛ قربانی، مهدی. (۱۳۹۹). *سلیمانی عزیز*. قم: حماسه سازان.
- ≠ عاملی، منیژه. (۱۳۸۸). رویکرد نظری به دانش اخلاق حرفه ای، *پژوهشنامه اخلاق*، ۱(۴)، ۱۵۲-۱۱۵.
- عبدی چاری، مرتضی؛ بازیانی، سمانه. (۱۴۰۱). نقش الگوی مکتب شهید سلیمانی در مهندسی فرهنگ انتظار و مقاومت. *مشرق موعود*، ۱۶(۶۱): ۱۵۱-۱۷۸.
- عرب پور داهوئی، محمد، مهدی زاده، سمانه. (۱۴۰۱). بررسی رابطه سبک رهبری معنوی در مکتب شهید سلیمانی و رفتار شهروندی سازمانی (مطالعه موردی دانشگاه شهید باهنر کرمان). *کنفرانس ملی مدیریت و کارآفرینی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی (با محوریت محرومیت زدایی در منطقه جازمو)*.
- عزیز خانی، احمد؛ کیانی، زهرا. (۱۴۰۰). مکتب شهید سلیمانی، مکتب تمدن ساز. *نخستین همایش علمی، پژوهشی مکتب شهید سلیمانی، مکتب تراز تمدن نوین اسلامی، تهران*.
- عقیقی، علیرضا (۱۳۹۸). تبیین نقش هوش اخلاقی بر مولفه های رهبری فروتنانه، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۴(۴)، ۳۸-۳۱.
- علیمردانی، زهره؛ پورکریمی، جواد (۱۴۰۰). الگوی رهبری دیپلماسی- میدانی شهید قاسم سلیمانی مبتنی بر بصیرت انقلابی (پاسخی به دوگانه سازی های تصنعی). *نخستین همایش علمی، پژوهشی مکتب شهید سلیمانی، مکتب تراز تمدن نوین اسلامی، تهران*.
- علیمردانی، زهره؛ پورکریمی، جواد. (۱۳۹۹). مشخصه های مدیریت جهادی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. *سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، چکیده مقالات برگزیده دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب*، ۱-۲۲.
- آمدی تمیمی؛ عبدالواحد بن محمد؛ علی بن ابی طالب (ع)؛ (۵ق). *غررالحکم و دررالکلم*. کتابخانه آستان قدس رضوی. (جلد ۱ و ۲).
- غلام پور، احمد؛ قائدعلی، حمیدرضا؛ حاکمی، محمد امین. (۱۳۹۹). *سیر تطور فرماندهی شهید حاج قاسم سلیمانی*. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، مقالات برگزیده دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب، ۱-۲۱.

- فعال گلشنی طاهر، عطایی، محمد. (۱۴۰۰). طراحی مدل سبک های رهبری اخلاقی. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۵(۱۹)، ۱۱۸۵-۱۲۰۴.
- فلاحی، مصیب، میرزایی، غلام رضا، و محمدزاده، بهجت. (۱۴۰۱). مدیریت جهادی منابع انسانی از منظر سردار سلیمانی. کنفرانس ملی مدیریت و کارآفرینی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی (با محوریت محرومیت زدایی در منطقه جازمو).
- قاسمی ذوالپیرانی، رضوان؛ عسکری تپه، فهیمه. (۱۴۰۰). مؤلفه های مکتب شهید سلیمانی و تحقق تمدن نوین اسلامی. مطالعات دولت پژوهی در جمهوری اسلامی ایران، ۷(۴)، ۳۷-۶۰.
- قرباغی، میثم، ازگلی، محمد. (۱۳۹۹). واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار. مدیریت اسلامی، ۲۸(۴)، ۱۱۳-۱۳۹.
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22516980.1399.28.4.5.6>
- قرآن کریم
- کاردار پور، محسن؛ کرباسی، علی؛ محمدی، مهدی (۱۳۹۹). تبیین الگوی مدیریتی سردار شهید حاج قاسم سلیمانی بر اساس نامه ۵۳ نهج البلاغه، دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، تهران.
- کارگری، غفور؛ پهلوان شریف، محمدامین؛ علویان، مجتبی. (۱۳۹۹). تبیین مبانی و اصول مدیریت سرمایه های انسانی شهید سلیمانی. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، مقالات برگزیده دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب، ۱-۱۷.
- کریمی خویگانی. (۱۳۹۹). رهبری معنوی و متواضعانه در مکتب تربیتی شهید سلیمانی. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب، ۱-۲۹.
- کشکولی، محمدحسین؛ اسلامی، اصغر (۱۴۰۰). تحلیل کنش های گفتاری وصیت سردار قاسم سلیمانی. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۱-۳۰.
- کلاتری، فتح الله. (۱۴۰۲). دکترین جهادی شهید سلیمانی در تقابل با دکترین نظامی آمریکا. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۹(۱)، ۲۰۵-۲۳۱.
- مداحیان، شیوا، و منوچهری، مجتبی. (۱۴۰۱). تحقق عملیاتی مدیریت اسلامی در مکتب شهید سلیمانی (با رویکرد تطبیقی). کنفرانس ملی مدیریت و کارآفرینی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی (با محوریت محرومیت زدایی در منطقه جازمو).
- مرتضی نیا، حمید؛ خلیلی، حسن. (۱۳۹۹). اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی (مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب، ۱-۱۸).

مقام معظم رهبری. (۱۳۸۴). بیانات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده های شهدای استان کرمان. قابل دسترسی به آدرس:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3280>

مقام معظم رهبری. (۱۳۹۷). بیانات در مراسم اعطای نشان عالی ذوالفقار به فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، قابل دسترسی به آدرس:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=41943>

مقام معظم رهبری. (۱۴۰۰). بیانات در دیدار خانواده و استادسالگرد شهید سپهد حاج قاسم سلیمانی. قابل دسترسی به آدرس:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=49260>

مقیمی، سید محمد. (۱۳۹۸). رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی. مدیریت اسلامی، ۱۱۳(۲۸)،

۲۹-۳۳

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۶۸). تفسیر نمونه. قم: دارالکتب الاسلامیه.

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۷). اخلاق در قرآن، قم: درسه الامام علی بن ابی طالب (ع).

منظری توکلی، علیرضا، و نوری، زهرا. (۱۴۰۱). بررسی نقش رهبری اخلاص مدار در توسعه اخلاق سازمانی مبتنی بر خط مشی فکری مکتب شهید قاسم سلیمانی. کنفرانس ملی مدیریت و کارآفرینی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی (با محوریت محوریت زدایی در منطقه جازمو).

میرسپاسی، ناصر. (۱۳۸۶). مدیریت استراتژیک منابع انسانی و روابط کار. تهران: نشر میر

میرکمالی، سیدمحمد، پورکریمی، جواد، کرمی، محمدرضا. (۱۳۹۶). نقش میانجی عدالت سازمانی در تبیین ارتباط بین سبک رهبری اخلاقی مدیران دانشگاهی و سکوت سازمانی کارکنان. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۳(۱)، ۲۵-۱.

نجفی، رضا. (۱۳۹۹). بررسی شیوه شناسی تربیتی قرآن در عرصه پیرایش اخلاق فردی. مطالعات علوم قرآن، ۲(۴)، ۵۴-۳۱.

نصرت خوارزمی، زهره. (۱۴۰۱). نگاه سپهد سلیمانی به ابعاد انسانی و ملزومات گفتگمانی جبهه مقاومت: تحلیل تماتیک سخنرانی های وی در دو سال آخر قبل از شهادت. پژوهش های معاصر انقلاب اسلامی، ۱۵(۵)، ۱۳۰-۱۰۷.

نوروزی، خلیل؛ رنجبر، هادی؛ اسعدی، محمد؛ آماده، حسین. (۱۴۰۱). فهم جوهره ارتباطات انسانی - الهی در سبک فرماندهی سپهد شهید قاسم سلیمانی. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۵(۹۴)، ۷۳-۳۹.

هاشمی، صدیقه سادات. (۱۴۰۱). الگوی رهبری شهید قاسم سلیمانی؛ از فرماندهی مقاومت تا شکل گیری مکتب سلیمانی. راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۱(۳): ۲۰۳-۱۶۳.

ویکی فقه، بصیرت، قابل دسترسی به آدرس: <https://fa.wikifqh.ir>

یزدانی، هما، (۱۳۹۸). نشست جهان پهلوان، پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی

- Andrade, J. M., & Ramirez, E. (2019). Organizational justice and work-family conflict in colombian organizations. **European Research Studies Journal**, 22(2), 139-153
- Arar, K., & Saiti, A. (2022). Ethical leadership, ethical dilemmas and decision making among school administrators. **Equity in Education & Society**, 1(1), 126-141.
- Berridge, G. R (2010). **Diplomacy: Theory and Practice**, New York: Palgrave MacMillan
- Brown, M. E. (2007). How to avoid potential pitfalls. **Organizational Dynamics**, 36(2), 140-155.
- Ko, C., Ma, J. H., Bartnik, R., Haney, M. H., & Kang, M. G. (2018). Ethical leadership: An integrative review and future research agenda. **Ethics & Behavior**, 28(2), 104-132.
- Locke, E. A. (1968). Toward a theory of task motivation and incentives. **Organizational behavior and human performance**, 3(2), 157-189.
- Levin, I., & Mamlok, D. (2021). Culture and society in the digital age. **Information**, 12(2), 68.
- Owens BP, Hekman DR. (۲۰۱۶). How does leader humility influence team performance? Exploring the mechanisms of contagion and collective promotion focus. **Academy of Management Journal**; ۵۹(۳): ۱۱۱۱-۱۰۸۸
- Pevkur, A. (2012). Compatibility of public administration systems and ethics management. **Public Policy and Administration**, 1(19), 16-24.
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (۲۰۰۷). **Handbook for synthesizing qualitative research**. Springer Publishing Company. New York
- Tutar, H., Altınöz, M., & Çakıroğlu, D. (2011). Is ethical leadership and strategic leadership a dilemma? A descriptive survey. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 24, 1378-1388.
- Wen, Q., Wu, Y., & Long, J. (2021). Influence of ethical leadership on employees' innovative behavior: The role of organization-based self-esteem and flexible human resource management. **Sustainability**, 13(3), 1359.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی